

Mezigenerační solidarita uvnitř rodiny

Pavla Nevjelíková

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavla NEVJELÍKOVÁ**
Osobní číslo: **H08166**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Mezigenerační solidarita uvnitř rodiny**

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek
Příprava výzkumu a popis výzkumného vzorku
Výzkum samotný, provedení výzkumu
Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu
Přijetí odpovídajících závěrů
Doporučení pro praxi nebo pro další výzkum

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Byock, I. Dobré umírání. Praha: Vyšehrad, 2005. 322s. ISBN 80-7021-797-9.

Eliášová, L. Péče o seniora v domácím prostředí. Brno: Masarykova univerzita, FSS. 2009. 163s.

Klvetová, D., Dlabalová, I. Motivační prvky při práci se seniory. Praha: Grada Publishing, 2008. 208s. ISBN 978-80-247-2169-9

Venglářová, M. Problematické situace v péči o seniory. Praha: Grada Publishing, 2007. 96s. ISBN 978-80-247-2170-5

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.

Ústav aplikovaných společenských věd

Datum zadání bakalářské práce:

25. ledna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

6. května 2011

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 5.5.2011 .....

.....
Nevejch' Sarp Zavalgo

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem mé práce bylo zjistit pomocí výzkumu, jaká je míra solidarity především uvnitř rodiny napříč generacemi. A jak vnímají lidé různých věkových skupin vztahy ve své rodině mezi generacemi. Teoretická část mé práce popisuje rodinu a její funkce. Odpovědnost rodiny za rodinnou péči, rozdíly mezi tradiční a moderní rodinou z pohledu sociologů. Také klady a zápory rodinné péče a v neposlední řadě také instituce, které nabízí pomoc pečujícím rodinám.

Praktická část je zaměřena na zjištění vztahů mezi generacemi v rodině, zda si jedinci udržují dobré vztahy se svými dětmi a rodiči, zda cítí povinnost se o své rodiče postarat, zda toto také očekávají od svých dětí. Také jaké byla motivace dotazovaných, k rozhodnutí pro domácí péči. Zda i přes dnešní podhodnocování významu rodiny, jako takové a stále významnějšího se orientování na individualitu jedince, jeho výkon a ekonomický status, si jedinci dokáží udržet dobré vztahy se svými rodinnými příslušníky a zda jsou ochotni se v případě potřeby pro ně obětovat.

Klíčová slova: tradiční rodina, moderní rodina, nukleární rodina, domácí péče, rodinná péče, solidarita, senior, stáří, sociální služby, prarodič, děti, respitní péče, pomoc.

ABSTRACT

The aim of my thesis was to find out through the research what is the solidarity margin especially among generations within a family. How people of different age groups perceive the relationships across generations inside their families. The theoretical part describes the concept of a family and its functions. The responsibility of a family for family care, the differences between a traditional and modern family from the sociologists' point of view and also the positives and negatives of family care. Furthermore, it deals with institutions which offer help to caring families. The practical part focuses on identifying the relationships among generations within a family, whether individuals get on well with their children and parents, feel obliged to care for their parents and whether they expect their children to do the same for them. It also deals with the motivation of the questioned for their decision about domestic care. Whether despite today's underestimating of the importance of a family and more and more significant inclination to the individualities of

people, their achievements and economic status, are the individuals able to maintain good relationships with other members of their families and whether they are willing to devote their lives to them in case it is needed.

Keywords: traditional family, modern family, nuclear family, domestic care, family care, solidarity, senior, social services, old age, grandparent, children.

Bakalářskou práci věnuji s láskou a hlubokou úctou svému dědečkovi, za krásná léta, která jsme spolu strávili, škoda jen, že nám ten čas již vypršel.

Bylo mi ctí o Tebe pečovat!

Děkuji za odborné vedení práce a cenné rady Mgr. Zlatici Dorkové, Ph.D., které mi v průběhu práce poskytla.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 RODINA A JEJÍ FUNKCE	14
1.1 FUNKCE A STÁDIA RODINY	14
1.2 TRADIČNÍ RODINA	15
1.3 MODERNÍ RODINA	16
1.3.1 Sociální stát	17
1.3.1.1 Krize sociálního státu.....	18
1.4 MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA V RODINĚ.....	19
2 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ	21
2.1 AGEISMUS	21
2.2 DĚLENÍ STÁŘÍ	22
2.2.1 Změny podmíněné stárnutím.....	22
2.3 VLIV RODINY VE STÁŘÍ.....	23
2.3.1 Prarodiče a děti.....	23
3 PÉČE O ČLOVĚKA V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ	25
3.1 HLAVNÍ ZNAKY DOMÁCÍ PÉČE	25
3.1.1 Tři stupně domácí péče	26
3.2 AKTÉŘI DOMÁCÍ PÉČE.....	27
3.2.1 Pečovatelé jsou neviditelní.....	27
3.3 KLADY A ZÁPORY DOMÁCÍ PÉČE.....	28
3.3.1 Jak správně zajistit rodinnou péči	30
4 SOCIÁLNÍ PÉČE A POMOC POMÁHAJÍCÍM RODINÁM	32
4.1 PRÁVNÍ RÁMEC.....	33
4.2 TERÉNNÍ SLUŽBY PRO SENIORY	34
4.2.1 Jeden malý příklad za všechny	34
4.2.2 Respitivní (úlevová) péče	35
4.2.3 Skutečný význam terénních a úlevových služeb	35
4.2.3.1 Když to opravdu nejde	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	39
5.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	39
5.1.1 Předvýzkumné šetření	40
5.2 METODIKA ŠETŘENÍ A VÝZKUMNÝ VZOREK.....	40
5.2.1 Druhá část výzkumu.....	41
6 ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍHO ŠETŘENÍ	43

6.1	DOTAZNÍKOVÁ ANALÝZA	43
6.2	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	43
6.3	CELKOVÉ SHRNUÍ DOTAZNÍKOVÉ ANALÝZY.....	62
6.3.1	Shrnutí výsledků předvýzkumné analýzy.....	63
7	ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	65
7.1	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ KVALITATIVNÍHO ŠETŘENÍ	65
7.2	HYPOTÉZY.....	72
8	SHRNUÍ VÝSLEDKŮ OBOU ŠETŘENÍ	75
8.1	CELKOVÉ ZHODNOCENÍ	76
	ZÁVĚR	78
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	82
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	84
	SEZNAM GRAFŮ	85
	SEZNAM TABULEK.....	86
	SEZNAM PŘÍLOH.....	88

ÚVOD

Mým hlavním důvodem, abych se zabývala problematikou společného soužití více generací, mezigenerační solidaritou a optimálním způsobem péče o seniora, bylo mé několikaleté soužití ve vícegenerační rodině s mým dědečkem a následná péče o něj v jeho pozdním věku.

Naše soužití nebylo vždy úplně idylické, ale budovali jsme si navzájem vztah založený na vzájemné úctě, respektu jednoho k druhému, pomoci, solidaritě, vzájemné zastupitelnosti, rodinné lásce, ale i na velkých ústupcích, trpělivosti a respektu.

Stárnutí populace se stává problémem 21. století a nejrychleji probíhá v Evropě. Zatím co 20. století je považováno za století dětí, 21. století lze nazvat stoletím starých lidí.

Při posledním sčítání lidu v roce 2001, byl průměrný věk v ČR nejvyšší v historii jak ČSR, tak ČR. S tím souvisí i přírůstek obyvatel označených jako senioři. V roce 1991, bylo za seniory označeno 1 872 342 lidí, což bylo 17,84 %. V roce 2002, byly téměř 2 miliony 60 letých a více, tj. 18,9 %. V roce 2030, by měli tvořit senioři již 30 % populace.

Výsledky letošního sčítání lidu, které proběhlo na konci března, budou bohužel k dispozici až v roce 2013. Bude nás všechny jistě zajímat, zda se výsledky budou shodovat s prognózami Českého statistického úřadu, které vypracoval na základě získaných dat z roku 2001.

Podle těchto dat, vypracoval Český statistický úřad projekci o složení obyvatelstva ČR, až do roku 2050. Podle této demografické prognózy, bude v roce 2050 žít v České republice přibližně půl milionu občanů ve věku 85 a více let a téměř 3 miliony osob starších 65 let. Z toho jasně vyplývá, že starších osob bude přibývat a v roce 2050, by měl být počet obyvatel nad 85 let až pětinasobný.

Také průměrná délka dožití se bude zvyšovat. V roce 2050 to bude v průměru 78,9 let oproti nynějším 73,4 létům u muže a u ženy 84,5 oproti nynějším 79,7.

Občané ČR se tedy dožívají vyššího věku, jsou zdravější a žijí aktivněji. Je to dáno především lepšími životními a pracovními podmínkami, kvalitní zdravotní péčí a sociální ochranou. Také se mění životní styl, možnosti a očekávání.

Z této informace se sice radujeme, ale již jí dále nevěnujeme příliš pozornosti. Většinou už nepřemýšlíme nad tím, že se to týká našich rodičů, prarodičů, dětí a především nás samotných.

Mnohé rodiny již nyní musí řešit, nebo v brzké době budou muset řešit situaci, kdy se jejich rodinný příslušník pro svůj věk a zdravotní stav již nebude moci sám o sebe řádně postarat a stane se nesoběstačným.

Většina seniorů chce zůstat bydlet ve svém původním rodinném a pro něj přirozeném prostředí hned z několika důvodů:

- zajištění bezpečí (fyzické i emocionální),
- zajištění soukromí,
- podpora sebevědomí (možnost naplňovat partnerské a rodičovské vztahy),
- toto prostředí nabízí možnosti ke smysluplným činnostem a aktivitám.

Rodinná péče ale může plně fungovat jen z při vzájemné pomoci nejen mezi rodinnými příslušníky, ale také mezi rodinou a sociálními institucemi.

V teoretické části popisuji rodinu a její funkce. Rodinu jakožto nenahraditelnou instituci, ve které se člověk vyvíjí, rozdíl mezi tradiční a moderní rodinou. Odpovědnost rodiny za rodinnou péči, klady a zápory rodinné péče. A v neposlední řadě také chci poukázat na sociální instituce, které nabízí pomoc pečujícím rodinám.

V praktické části jsem provedla kvantitativní šetření týkající se vzájemných mezigeneračních vztahů a vzájemné solidarity mezi generacemi v rodinách. Tyto výsledky jsem vyhodnotila a výsledky šetření pracovala.

Také jsem provedla kvalitativní sondu a svůj zájem jsem soustředila především na tzv. *sendvičovou generaci*, která má již odrostlé děti, které mají již své děti, ale také mají ještě rodiče, alespoň jednoho, který potřebuje péči. Uskutečnila jsem čtyři polostrukturované rozhovory se ženami 45 let, 48 let, 58 let a 62 let, které pečují ve své rodině o seniora. Také tyto výsledky jsem zpracovala a vyhodnotila.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A JEJÍ FUNKCE

„Téma rodiny je stále živé a zdá se, že stále dost neprobádané. I přes mnohé katastrofické vize a předpovědi o klesající soudržnosti dnešní rodiny, o hrozbách plynoucích z rozvolněnosti manželských vztahů a nárůstu rozvodů, zůstává rodina stále nejvýznamnějším opěrným bodem a institucí socializace člověka.“ (Francois DeSingly, 1999, str. 7)

„Rodina je malá, primární, neformální, intimní skupina, která je tvořena lidmi spojenými příbuzenskými pouty (pokrevními nebo manželskými) a plní funkce: sexuální, ekonomickou, reprodukční a výchovnou. Typické pro tuto skupinu je intimní soužití ve společné domácnosti a její členové se řídí stálými vzory chování.“ (Sociologický slovník, 2004, str. 358)

Rodina ovlivňuje člověka od narození, působí na rozvoj jeho osobnosti a ovlivňuje jeho celkový vývoj. Měla by být také místem setkávání generací v péči a ve výchově. Měla by nabízet pomoc a podporu všem svým členům. Také by jim měla zajistit pocit bezpečí a zázemí.

1.1 Funkce a stádia rodiny

Funkcí rodiny je velmi mnoho, ovšem mezi ty nejzákladnější patří:

- **reprodukční** – zajištění narození dětí,
- **ekonomická** – jedná se o obstarávání prostředků k životu rodiny. Tato funkce měla v minulosti daleko větší význam než dnes, kdy funguje systém sociálních podpor a na ekonomickém fungování rodiny se podílí stát,
- **výchovná (socializační)** – rodina poskytuje dítěti základní orientaci ve společnosti a její kultuře. Také zde silně zasahuje stát a instituce,
- **emocionální** – v této oblasti je rodina výjimečná a nenahraditelná. Zajišťuje emoční uspokojení členů rodiny, včetně sexuálního uspokojení mezi manžely.

Aby rodina byla schopna plnit všechny své funkce, je třeba přítomnosti všech jejích členů. Vzhledem k dítěti hlavně obou rodičů.

Podle toho, ve kterém stádiu života se nacházíme, můžeme rozlišovat tyto typy rodin na:

- **orientační rodina** – v níž jsme se narodili, prošli socializačním procesem a osvojili si určité normy a hodnoty a pravidla,
- **prokreační rodina (rozmnožující)** – nová rodina, kterou jsme založili a ve které pokračujeme v udržování tradic a učíme své děti to, co jsme se naučili my, ve své orientační rodině. Také se snažíme vyvarovat tomu, co jsme považovali za nesprávné,
- **základní rodina (jádrová nebo nukleární)** – tento název zavedl Talcott Pardone, jedná se o prazákladní typ rodiny, kterou tvoří otec, matka a děti. Mělo by se jednat o nejpevnější celek,
- **rozšířená rodina (široká)** – ve které se nachází kromě jedinců z nukleární rodiny i další pokrevní členové, prarodiče, tety, strýcové, sourozenci....

V některých publikacích se vyskytuje ještě i páté a šesté rozdělení, které pro úplnost uvedu.

- **doplněná rodina** – která vzniká doplněním jednoho z biologických rodičů zapříčiněním úmrtí nebo po rozvodu,
- **náhradní rodina** – které si vzala do péče dítě, jež není pokrevně spřízněno.

Pro mé šetření je rozšířená rodina tou pravou rodinou.

1.2 Tradiční rodina

Rodina neměla vždy podobu, jakou má dnes. Současná rodina má své dějiny.

Pod pojmem rodina si dnes většinou představíme otce, matku a děti, tedy nukleární neboli manželskou rodinu. V dřívějších dobách, obecně datováno do období před průmyslovou revolucí, byl ovšem význam rodiny poněkud jiný. V tradiční rodině, hlavně ve starověku a středověku, nebyla důležitá v rodině ani tak pokrevní příbuznost, jako společné hospodaření v jedné velké domácnosti. A to zahrnovalo jak členy příbuzné, tak také služebnictvo a další obyvatele domu. Tito obyvatele podléhali jedné autoritě – hlavě rodiny. Vztah patriarchy tohoto společenství byl ke všem členům domácnosti stejný.

Pro takovou rodinu je typické, že mnohem více sloužila jako ekonomická jednotka. Pro šlechtu představovala rodina to jisté, jako rod. Tento stav přetrvával více méně až do první poloviny 19. století.

Ovšem nelze říci, že se malé nukleární rodiny před průmyslovou revolucí nevyskytovaly. Tato malá rodina (trojgenerační rodině bránila ve vzniku především krátká délka života) ovšem udržovala intenzivní kontakty s celou komunitou a poskytovala všem svým členům síť širších příbuzenských svazků. A jako rodina tradiční, tak jak ji popisuje Durkheim (1921), plnila spíše funkci ekonomickou a měla především udržet statky v rodině. Kdežto současnou rodinu nazývá spíše vztahovou.

„Ke své rodině máme pevný vztah jen proto, že máme pevný vztah k osobě své ženy a dětí. Vše však bylo jinak v době, kdy vztahy, které pramenily z věcí, převládaly nad těmi, které vycházely z osob. V době, kdy celá rodinná organizace měla především udržet domácí statky v rodině a kdy všechny osobní ohledy se ve srovnání s tím zdály býti podružnými.“ (Durkheim, 1921 in Francois DeSingly, 1999, str. 25)

Toto je zřejmě ten základní rozdíl mezi tradiční a moderní podobou rodiny.

1.3 Moderní rodina

V moderním světě se rodina přeměňovala v důsledku transformačních procesů a vzdálila se tradičnímu modelu. Mění se nejen role muže a ženy, ale i ekonomická funkce rodiny. Ekonomický tlak vyžaduje ekonomickou aktivitu obou partnerů a vytlačuje prioritní péči o děti. Dokonce se objevuje pojem *deprivační syndrom* - tj. absence pevné citové vazby mezi dítětem a rodičem. Lidé v současné době chtějí větší nezávislost, hlavně na svých orientačních rodinách, ale stávají se naopak více závislími na státu a veřejné sféře.

Už Emile Durkheim na své přednášce roku 1892, která byla publikována roku 1921, pod názvem: „O rodině manželské“, zmiňuje paradox, že současná rodina je čím dál více soukromá záležitost, ale také současně, čím dál více věcí veřejnou.

Moderní rodina se tak ocitá pod dohledem státu, který na sebe převzal určité role, které dříve zastávala právě rodina, např. funkci výchovnou, péči o nemocné atd.

Státní systém také vytvořil tzv. *záchrannou síť*, v případě jakéhokoli ohrožení rodiny.

Česká rodina se začala výrazněji měnit až v 90. letech minulého století. Manželé, partneři se vzdávají rodičovství na úkor kariéry a cestování. Naopak na rodinu si uplatňují nárok i homosexuálové, společnost provozuje sex s antikoncepcí a těhotenství bývají přerušována interrupcí. Příčinou vzniku neúplných rodin je vysoká rozvodovost a spousta partnerů žije ve volném soužití. Stoupá počet bezdětných manželství a zejména neúplných rodin,

především matek samoživitelek a jejich nezletilých dětí. Rodiny sice úplně nemizí, ale stávají se z nich spíše *průchozí instituce*.

„Studie ukazují, že po roce 1989, došlo ke změně chápání rodinných vztahů. Někteří lidé upřednostňují před založením rodiny možnost cestování, kariéru a studium. Více lidí si raději zvolí život bez partnera a dětí. Dále bylo zjištěno, že převládá odmítavý postoj k soužití dvou generací, na čemž se shodli mladí i staří respondenti. Chtějí žít odděleně, ale v blízkosti, aby si v případě potřeby mohli pomoci. Při srovnání výzkumů z roku 1997 a roku 2001 můžeme konstatovat, že si rodina svou hodnotu udržela.“ (Klevetová, Dlabalová, 2008, str. 77)

Sociologové charakterizují změnu rodiny především v těchto bodech:

- nárůst rozvodů a rozchodů (vysoká celospolečenská tolerance),
- nárůst nově založených rodin, kde jsou děti z předešlých manželství,
- snížení porodnosti,
- snížení počtu sňatků, pozdější věk vstupu do manželství,
- větší zaměstnanost žen,
- zájem jednotlivce se dostává do popředí, většinou chybí očekávání trvalosti vztahu a jedinec se nechce obětovat zájmu rodiny .....aj.

1.3.1 Sociální stát

Moderní doba dala vzniknout instituci, tzv. *sociálnímu státu*.

Za sociální stát je označován stát, který usiluje o zajištění blahobytu, přesněji, podmínek slušného žití pro své občany. Vymezení pojmu je však velmi obtížné a napanuje o něm shoda, což je způsobeno rozmanitostí podob sociálního státu.

„Sociální stát vznikl především z toho důvodu, aby se všem občanům mohlo dostat zhruba takové míry zabezpečení a jistoty, kolik zaručuje lidem majetným jejich majetek. Lidé totiž touží po majetku mimo jiné právě proto, že je v kritických životních situacích dokáže vcelku spolehlivě zajistit. Potřebu určitého zajištění a určitého bezpečí mají ovšem i lidé nemajetní. Sociální stát jim tuto potřebu pomáhá uspokojit.“ (Keller, 2005, str. 10)

Sociální stát usiluje o ekonomické a sociální zabezpečení občanů, omezení příjmových nerovností a udržitelný ekonomický růst a rozvoj. Využívá k tomu řadu politik jako programy boje proti chudobě, zajišťování vzdělávání obyvatelstva, zdravotní péči, sociální zabezpečení, státní kontrola a regulace trhu a výroby či zajišťování zaměstnanosti. Funguje tedy, jako taková pojistka pro občany, pro případ nečekané, nepříznivé události.

1.3.1.1 Krize sociálního státu

Sociální stát se začal ve velkém po celé Evropě budovat na začátku 20. století. Největší rozmach zaznamenal po druhé světové válce. Za bod zvratu, kdy začal upadat, se dá považovat polovina sedmdesátých let.

Podle Kellera (2005, str. 23-32), se za příčinu krize dá považovat hned několik faktorů:

- **flexibilizace práce** - sociální stát byl budován na takřka plnou zaměstnanost (přibližně na 2 % nezaměstnanost). Dnes je nezaměstnanost vyšší (v březnu 2011, činila nezaměstnanost v ČR 10 %) a pracovní úvazky jsou neplnohodnotné,
- **krize rodiny** – jedná se především o rodiny matek samoživitelek a jejich nezletilých dětí. Domácnosti těchto matek, které nemají žádného partnera, patří k nejchudším domácnostem a tyto matky často marně shánějí plnohodnotná pracovní místa,
- **stárnutí populace** - dalším problémem je stárnutí populace. V padesátých letech pracovalo na jednoho důchodce 5 lidí v aktivním věku. Dnes to jsou jenom něco přes dva. Lidé dříve začínali pracovat kolem 16 - 18 let. Dnes je to kolem 25 let, protože i lidé jen se středoškolským vzděláním ztratí několik let hledáním stálého místa na trhu práce. Se stárnutím populace má souvislost i klesající porodnost,
- **globalizace** - posledním činitelem krize sociálního státu je globalizace. Firmy přesouvají výrobu do zemí s nízkou cenou pracovní síly, výrobky prodávají v zemích s vysokou kupní silou a daně přiznávají v daňových rájích.

Představitelé států Evropy se neustále snaží najít řešení, jak udržet existenci sociálního státu, žádné z nich však v tuto chvíli není proveditelné. Například německý analytik Horst Afheldt navrhuje sjednocení EU po sociální a daňové stránce. Ovšem nikdo si netroufá odhadovat, k čemu by toto opatření přesně vedlo.

Také celkové zrušení sociálních jistot a návrat k původním systémům tradiční a osobní odpovědnosti, jak po nich někteří extrémní liberalisté volají, je nesmyslné.

1.4 Mezigenerační solidarita v rodině

„Určitá míra mezilidské solidarity je jedním z předpokladů fungování společnosti, ba je přímo předpokladem její pouhé existence.“ (Keller, 2005, str. 91)

Za nezbytnou součást sociálního státu a základ solidarity mezi lidmi lze považovat mezigenerační solidaritu především uvnitř rodin, kdy se rodiče řádně starají o zdravý vývoj svých dětí a ony jim to později oplácí v jejich seniorském období. V současné době se ale poněkud vytrácí určitá odpovědnost dětí a vnuků za starší generaci svých rodičů a prarodičů. Dalo by se to přičítat tomu, že spousta rodin nebydlí pohromadě, členové jsou pracovně vytížení, biologický rodič je po rozvodu často nahrazen nebiologickým, aj. Pomoc rodičů svým dětem je v našem povědomí chápána jako samozřejmá, ale naopak to již tak samozřejmé není.

Vzájemná pomoc generací, je jednou z možností, jak může naše společnost nejen zvládnout negativní aspekty stárnutí, ale naopak ještě vytěžit z aspektů pozitivních. Mezigenerační solidaritu bychom neměli chápat pouze jako zátěž odvodů do důchodového systému a pojištění, ale jako vzájemnou pomoc generací. Ta sice u nás existuje, ale nedokážeme ji dostatečně ocenit.

„Stále sílí tendence odděleného života jednotlivých generací. Respektují se tím na jedné straně více diferencované životní zájmy a potřeby lidí různých věkových skupin, na druhé straně se tím však přetrhávají nutné sociální vazby. Mladí lidé odcházejí z rodin svých rodičů často ještě v době studia a přípravy na povolání. Zařizují si život podle svého a jen zřídka se do své rodiny vracejí. Generace prarodičů žije stále častěji nejen samostatně, ale i v osamocení. Snižuje se počet a intenzita vzájemných vztahů a vazeb mezi jednotlivými členy. Závažnost častějšího rozkladu rodiny spočívá především ve skutečnosti, že přibývá jedinců skutečně osamělých, zbavených životního a citového zázemí nebo přímo opory v době životních krizí.“ (Klevetová, Dlabalová, 2008, str. 81)

Sociologické výzkumy, které dlouhodobě sledují mezigenerační solidaritu mezi stárnoucími rodiči a jejich potomky, poukazují na ústup přirozených vzájemných vazeb, přímoúměrně s rostoucí životní úrovní a nezávislostí generací dětí. Fakticky mezigenerační

solidarita v bohatých zemích slábne a nepochybně se bude vytrácet i nadále, nebudeme-li ji vnímat v širším kontextu. Není možné chápat mezigenerační solidaritu jen jako řešení problémů se stářím. Je ji nutno vidět jako „plod“ péče o rodinu, péči o zdravé a uzdravující se vztahy v rodinném společenství v širším slova smyslu.

2 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ

Stáří si většinou spojujeme s něčím negativním a hlavně s koncem života. Pomyšlení, že i my sami jednou zestárneme, zatlačujeme až někam dozadu ve svém vědomí, až někam tam, kde vlastně už skoro nic není.

Ale etapa stáří je stejně důležitá jako každá jiná. Často je spojováno: stáří = konec života. Ale stáří není konec života, je to jen další vývojová etapa života, která může trvat i více jak 30 let. **Konec života přináší teprve smrt!**

„Postoj současné společnosti ke stáří a starým lidem je spíše negativní. Stáří je chápáno jako období, kdy může člověk pouze chátrat, v nejlepším případě si zachovává část toho, co získal dříve. Jeho zkušenosti i kompetence ztrácejí svůj význam, pro společnost není takovýto člověk už ničím přínosným. Hodnotový systém této společnosti, která zdůrazňuje zachování všech, především biologicky podmíněných kompetencí mládí (mladistvého vzhledu, výkonu atd.), staré lidi silně znevýhodňuje.

Tuto tendenci podporují i média, která různým způsobem potvrzují značný význam vnějšího vzhledu a proklamované svěžesti, jako současnou normu. Toto zároveň znamená, že cokoliv takové není, je považováno za podřadné.“ (Vágnerová, 1999, str. 344)

2.1 Ageismus

Tento postoj má dokonce své označení – ageismus. Jedná se o jistou formu diskriminace osob na základě jejich stáří. Pojem ageismus, z anglického slova age = věk, použil poprvé americký psychiatr Robert Butler v roce 1968.

Ageismus považuje všechny staré lidi za přítěž společnosti, za podřadné a méněcenné, staví je na okraj společnosti a přičítá jim převážně negativní vlastnosti.

„Postoj, který vyjadřuje obecně sdílené přesvědčení o nízké hodnotě a nekompetentnosti stáří a projevuje se podceňováním, odmítáním, eventuelně až odporem ke starým lidem.“ (Vágnerová, 1999, str. 344)

V České republice nebyl ageismus, jako jev týkající se diskriminace stáří, zatím systematicky monitorován ani vyhodnocen. Pokud je tento problém vůbec vnímán, je obvykle bagatelizován.

Stále máme tendence se tvářit, že téma stárnutí se nás netýká, ale bohužel týká a možná, že i daleko více, než jsme schopni si připustit.

Do budoucna vidím cestu výchovy od nejtělejšího dětství k toleranci a vnímání stáří. A tak, jak se mi chováme nyní ke svým rodičům a ke starším lidem obecně, tak se jednou budou s největší pravděpodobností chovat naše děti k nám. Pokud já sama si budu dělat legraci ze své vlastní matky, budu ji zesměšňovat před ostatními členy rodiny, znevažovat její názory a tvrdit, že když je stará, tak její názor nebo přání již nikoho nezajímá, těžko mohu jednou od svých dcer očekávat, že mne v pozdním věku budou brát jako právoplatného člena společnosti a osobu hodnou respektu.

2.2 Dělení stáří

Stáří se většinou datuje dovršením 60tého roku života, ale sám věk je však značně nespolehlivým ukazatelem stáří. Protože znaky, kterými se obvykle definuje a odlišuje od předchozích etap, nejsou natolik nesporné, aby se musely stát nutně znakem stáří: stát se prarodičem, odchod do důchodu, ovdovění, to nejsou události spojené vždy jen se stářím.

„Stáří (senium) je označení posledních etap ontologického vývoje člověka. Jedná se o projev a důsledek involučních změn probíhajících různou rychlostí a s výraznou interindividuální variabilitou.“ (Kalvach a kol., 2004, str. 100-101).

Neboť etapa stáří je opravdu dlouhá, dělí současná gerontologie toto životní období ještě na:

- **mladé stáří** – od 60-65 ti let do 75 ti let,
- **staré stáří** – od 75 ti let do 84 let,
- **velmi staré stáří** – 85 let a výše.

Toto dělení zavedla již v 60tých letech minulého století B. L. Neugartenová.

2.2.1 Změny podmíněné stárnutím

S rostoucím věkem se obecně předpokládá především celkově se zhoršující zdravotní stav. Skutečné změny, přicházející se stářím jsou:

- **tělesné změny** – postihují pohybový aparát, úbytek svalové hmoty, kardiovaskulární systém, zažívací systém, smyslové vnímání (zrak, sluch, vzhled člověka),

- **psychické změny** – mění se paměť, intelektové funkce, kognitivní funkce, aktivační funkce (zpomalení paměťových procesů), mění se celá osobnost,
- **emocionální změny** – stárnoucí člověk již neprožívá své emoce tak intenzivně,
- **změny životního stylu** – ty jsou způsobeny především ztrátou svého dosavadního společenského postavení, což může vést ke snížení sebevědomí, sebedůvěry a asertivity.

Tyto změny jsou ale individuálně rozdílné a u každého jedince se projevují různou mírou a intenzitou. Záleží také na vlivech prostředí, dědičných a genetických předpokladech a na životním stylu.

2.3 Vliv rodiny ve stáří

Významnou roli ve stáří hraje rodina. Ukazuje se, že navzdory nuklearizaci rodiny, vazby mezi dospělými dětmi a jejich rodiči neslábnou. Geografická vzdálenost má u nás zanedbatelný význam. Až 90 % rodičů žije ve stejném městě nebo jen hodinu cesty od svých dětí. Mnohem důležitější je ovšem blízkost nebo spíše vzdálenost citová.

Během stáří rodičů se vztahy s jejich dětmi mění. V první fázi představují rodiče pro rodinu svých dětí podporu. Nejen finanční, ale také převzetí některých služeb (péče o děti, pomoc v domácnosti...). Postupně se však tento vztah obrací. Rodiče už nemají tolik síly a zhoršuje se jejich zdravotní stav, až nakonec sami potřebují podporu. Nakonec bývají děti těchto rodičů zaskočeny situací, kdy péče o člověka vyžaduje buď pravidelné návštěvy, nebo jeho přijetí do vlastní domácnosti. A většina seniorů také tuto péči od svých potomků očekává.

2.3.1 Prarodiče a děti

Důležitá fáze v životě seniora je prarodičovství. Tato role prarodiče mění vztah s vlastním dítětem, které se také stalo rodičem. Také vztah dítěte a jeho prarodičů je pro dítě velmi důležitým vztahem. Hned po vztahu s rodiči. Prarodiče se často stávají pro dítě útočištěm. Vztah prarodiče k vnoučeti je jiný, než byl kdysi k vlastnímu dítěti. Psychologové dokonce tvrdí, že starší lidé a děti mají podobnou mentalitu a tím pádem si lépe rozumějí. Dnešní mladí prarodiče se v některých případech nehodlají věnovat výchově a hlídání svých vnoučat, z důvodů vlastních aktivit. Velká část dnešních prarodičů je také stále ještě

zaměstnaná. Problémem se také stává zeslabení a následné oslabování autority prarodičů jejich vlastními dětmi. S tím se tito prarodiče vyrovnávají velmi těžko. Například taková stařecká rigidita – snížená pružnost myšlení, neochota ke změnám, často připadá mladším členům jako tvrdohlavost. A dochází někdy ke zbytečným konfliktům a zesměšňování.

Pro kvalitní soužití mezi generacemi je daleko lepší, pokud jsou si všichni rovni a vzájemně spolupracují.

Vždyť vnučka a dědeček se také mohou vzájemně obohatit. Vnučka naučí dědečka zacházet s internetem a dědeček naopak vnučku seznámí s historií rodiny, města, ve kterém žijí, s historií národa či některými řemesly.

3 PÉČE O ČLOVĚKA V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ

I v současné době považujeme rodinnou solidaritu za přirozený a optimální způsob zabezpečení rodinné péče u seniora. Ovšem, aby mohla rodina dobře vykonávat péči o nesoběstačného člena, musí splňovat řadu předpokladů:

- **moci pečovat** – zabezpečit podmínky fyzické, sociální, psychické, materiální, časové,
- **chtít pečovat** – hledat možnosti a řešení se všemi členy rodiny,
- **umět pečovat** – vědět jak pomoci.

„Úlohou společnosti je motivovat rodinu morálně, legislativně, ekonomicky a sociálně. Dalším úkolem společnosti je vytvoření dostatečného spektra a kapacity sociálních služeb, které by pomáhaly rodině tuto funkci plnit.“ (Klevetová, Dlabalová, 2008, str. 82)

Nelze ovšem tvrdit, že péči o starší rodinné příslušníky nemůže zastat profesionální instituce. Ale z výzkumů zpracovaných MPSV jednoznačně vyplývá, že institucionální péče je ekonomicky nákladnější, než péče v domácím prostředí seniora a také mnohem více zasahuje do kvality jeho života. Možnost zůstat v domácím prostředí významně zvyšuje kvalitu života seniora, bez ohledu na míru jeho soběstačnosti.

Podpora pečujících rodin a uznání jejich péče je nutnou podmínkou k vytvoření takového prostředí, ve kterém by mohly pečující rodiny obstát ve své úloze!

3.1 Hlavní znaky domácí péče

Domácí péče je definována světovou zdravotnickou organizací WHO, jako jakákoli forma péče, která je poskytována lidem v jejich domovech. Patří k ní zajišťování fyzických, psychických, sociálních, paliativních a duchovních potřeb.

Pokud hovoříme o domácí péči, musíme si uvědomit, že se jedná o péči tzv. „neformální“ (nejsou do ní zahrnuti profesionální pečovatelé a prostředím výkonu péče je přímo domov, ať již společný s pečujícím nebo pečovaného. Tyto neformální pečující představují neplacení členové rodiny, partneři nebo bližší přátelé pečovaného.)

Jedná se především o pomoc v činnostech denní potřeby, koupání, příprava jídla, dopomoci na toaletu, ale také se jedná o doprovod k lékaři, finanční záležitosti, nákup, úklid domácnosti a v neposlední řadě také o emoční podporu.

Intenzita domácí péče může být různá, záleží na stádiu soběstačnosti, kolik péče dotyčná osoba potřebuje. Z počátku jde spíše jen o návštěvy a občasnou výpomoc, která je postupem času čím dál více intenzivnější. Také je rozdílná intenzita pomoci u pečujících, kteří jsou zaměstnaní a těch, kteří zaměstnaní nejsou.

Společným prvkem domácí péče není ani intenzita péče, ani její místo výkonu, neboť se tyto prvky v jednotlivých případech liší. Společným znakem domácí péče je především její emocionální dopad.

3.1.1 Tři stupně domácí péče

Z hlediska intenzity a naléhavosti potřeb, které starý člověk vyžaduje, lze rozlišit tři stupně péče, tak, jak je popsal Jeřábek (2005, str. 12):

1. stupeň – péče podpůrná (subsidiarity care) – jedná se o fyzicky a psychicky méně náročnou podporu (finanční, zajištění oprav v domácnosti, doprovod k lékaři apod.). Tuto formu péče potřebuje občas každý starý člověk. Tuto péči může rodina svým rodinným příslušníkům zajišťovat jen občas, nevyžaduje společné bydlení ani mnoho času.

2. stupeň – péče neosobní (impersonal care) – zde bývají zařazovány činnosti související převážně s pomocí v domácnosti (vaření, úklid, nakoupení apod.) Tato péče, zvláště pokud je častá nebo dokonce pravidelná, je časově náročnější, vyžaduje cykličnost a nedá se odkládat.

3. stupeň – péče osobní (personal care) – tento stupeň péče je nejnáročnější, časově, fyzicky i psychicky. Jde převážně o úkony spojené s intimní péčí o starého člověka. Tyto činnosti vyžadují nepřetržitou přítomnost pečující osoby. Z hlediska časových nároků je tato péče charakterizována jako péče celodenní (24 hodin denně, 365 dní v roce). Jsou to neustále stejné, opakující se aktivity (osobní hygiena, krmení, podávání léků apod.). Osobní péče vyžaduje od pečující osoby pravidelnost, vytrvalost, obětavost a značnou odpovědnost.

3.2 Aktéři domácí péče

„Pečující osobou je ta osoba, která pečuje o příbuzného nebo osobu blízkou, bez jakéhokoli nároku na odměnu a hlavním motivem je rodinné pouto, případně citová vazba.“ (Matoušek, 2003, str.10)

Ne vždy se prvními pečovateli stávají děti svých rodičů. Častěji jsou to manželé, kteří ve stáří pečují jeden o druhého. Nejčastějším pečovatelem se stává manželka, což je dáno nejen tím, že se ženy dožívají vyššího věku a většinou mají staršího manžela, ale také tím, že ženy jsou častěji považovány za poskytovatelky péče.

Druhou nejčastější skupinou pečovatelů jsou dcery a snachy rodičů. Muži bývají do péče o své rodiče také zapojeni, ale vykonávají jiné druhy práce, než pečující žena.

Také z pohledu pečovaného je daleko přirozenější, pokud se o něj stará dcera nebo snacha, než syn.

Je to dáno především generovými rolemi na základě pohlaví, které jsou muži a ženě přisouzeny od pradávna. Vstupem žen do zaměstnání, se tento pohled na muže a ženu pomalu nabourává, ale nároky na ženu, co se péče o manžela, děti a své rodiče týká, jsou stále ještě větší, než nároky na muže. Ženy jsou považovány za ty, které nesou odpovědnost za stav příbuzných, ale také za štěstí a pohodu celé rodiny.

Muži se na péči o své příbuzné také podílí, ale jejich úloha je jiná. Pomáhají spíše ženě, při fyzicky náročnějších úkolech kolem pečovaného, při koupání, přemísťování apod. Muži, kteří jsou hlavními pečujícími, tvoří spíše výjimku.

3.2.1 Pečovatelé jsou neviditelní

Toto tvrzení podporuje především fakt, že nejsou žádné přesné údaje o počtu pečujících osob v ČR. Počet pečujících se odhaduje na 400-500 tis. osob. Toto číslo vychází s počtu osob závislých na péči, kterých je cca. 300 tis. Tato čísla jsou velmi orientační, neboť ani počet seniorů závislých na péči nelze přesně určit, protože si pomoc rodiny a její míru představuje každý jinak.

Také jejich role není dostatečně ceněná, ani finančně, ani společensky. Společnost přijímá tuto skutečnost jako normu, ale nijak tuto péči neoceňuje.

3.3 Klady a zápory domácí péče

Pomoc starým lidem lze chápat jako tzv. **transakci**: první transakcí je, že vychováte své děti, dáte jim vše, co jen můžete, radujete se z jejich úspěchů, tišíte jejich bolesti a snažíte se, aby z nich vyrostli správní a slušní lidé. I v jejich dospělosti se snažíte jim všemožně pomoci. Toto období trvá několik desetiletí a má svou posloupnost.

Druhé období přichází nečekaně a náhle. Najednou jste to vy, kdo potřebuje pomoc, utiřit bolest, potěšit.

Dluh z minulosti ale není chápán u všech rodinných příslušníků stejně silně. Někdo jej nemusí pociťovat vůbec. Jestliže se rodič k dítěti nechoval v minulosti kvalitně po morální stránce (týrání, zneužívání), těžko může nějakou domácí péči od takového člena rodiny očekávat; naopak jestliže rodič cítí zášť z jakéhokoli důvodu vůči členu rodiny, který by měl o něj pečovat, a přesto tento by to péči rád odčinil, kolikrát je tato péče nepřijata vůbec nebo s velkým odporem a nechutí.

Ale pokud srovnáme péči o dítě, jde o proces osamostatňování, dítě dělá pokroky, ze kterých se můžeme radovat a učit dítě stále novým věcem, jeho pokroky nás motivují a dodávají nám sílu a energii do dalšího učení. Bohužel v péči o starého člověka je tomu naopak a může to v nás vyvolávat spíše pocity beznaděje a bezmoci, které mohou vést až k psychickému a fyzickému vyčerpání pečujícího. To se často projevuje určitým stavem bezmoci ústící ve skryté konflikty. V některých krajních případech může tento stav vyústit až ve skrytou formu násilí vůči pečovanému.

„Rodina mnohdy seniorovi pomoc vyčítá, bez zábran za ni přijímá úplatu. Stává se, že senior pro péči, kterou potřebuje, začne rodině překážet. Někteří senioři jsou pečujícími vystaveni nejen fyzickému, ale častěji i psychickému strádání. Týrání a zneužívání starých lidí může mít mnoho podob a forem, od fyzického násilí, ponižování a vydírání, odmítání pomoci až k zanedbávání.“ (Tošnerová, 2002, str. 17)

Nejčastějšími projevy jsou nadměrná zanedbanost seniora (zápach, neprovádění hygieny), proleženiny, příznaky emocionálního týrání (vyčítání, nekomunikování, izolace seniora), nesprávné dávkování léků, dehydratace, ale také zneužívání finančních zdrojů seniora a zneužívání jeho majetku.

Podle Tošnerové (2002, str. 5-6), se s některou formou špatného zacházení setkává 3-5 % staré populace, což v ČR představuje asi 60 tisíc konkrétních týraných starších osob.

Řešení špatného zacházení se starším člověkem často komplikuje i jeho vlastní postoj, když zneužívání či týrání své osoby popírá, či se chování členů rodiny snaží ospravedlnit. Staří lidé se rozpakují přiznat špatné zacházení, brání jim v tom stud a strach - zatajování špatného zacházení je často motivováno postojem „lepší špatná dcera než žádná“. Někdy je příčinou utajení špatného zacházení omezení komunikačních nebo rozumových schopností oběti, např. v důsledku demence.

Na roli pečovatele není rodina připravena nikdy. Na roli závislého, člověk také připraven není. Většina starých lidí nechce zatěžovat své děti, kteří mají svých starostí dost, nechtějí jim komplikovat život a své problémy se snaží co nejdéle tajit. A děti jsou utvrzovány, že je senior soběstačný a žádný problém není.

Ovšem dlouhodobě pečovat o starého člověka, který vás vychoval, tudíž si osvojuje právo vám neustále mluvit do života, může být také opravdu velmi vyčerpávající. Navenek se může dědeček jevit okolí jako roztomilý, báječný, i když trochu tvrdohlavý muž, ale zkuste jej každý den po dlouhá léta přesvědčovat, že jste již dospělí a že má poslechnout také on vás a ne vždy jen vy jeho.

Dříve, když ženy nechodily do zaměstnání, muž pracoval v blízkosti a lidé se často nedoživali tak vysokého věku, bylo většinou samozřejmé, že v jedné domácnosti spolu zůstávali mladší a starší generace a mladší žena se se svým mužem o stárnoucí rodiče postarala až do jejich konce života.

Dnes většina lidí nežije ve společné domácnosti se svými rodiči, žena pracuje na plný úvazek a do role pečovatelů se děti dostávají ve věku kolem 50-60ti let, kdy už jim samotným ubývají síly. Jejich vlastní děti očekávají, že budou nápomocni jim a jejich rodiče naopak také očekávají pomoc. Jedná se o tzv. *sendvičovou generaci*, která je obklopena z obou stran, z jedné svými starými rodiči, z druhé svými dospělými dětmi.

Z počátku se domácí péče nemusí jevit jako nijak náročná, docházení, dohlížení, občasná výpomoc, ale postupem času se nároky na pečovatele zvyšují. Fyzická námaha je značná, při přemísťování pečovaného, při celkové hygieně..., ale i nároky na psychiku se zvyšují. Ty se projevují hlavně při dlouhodobé péči, kdy vidíme zhoršování stavu svého blízkého, propadáme často do beznaděje a to hlavně tehdy, když nás při péči nikdo nevystřídá. Postupně se péče o nesoběstačného stane celodenní náplní pečovatele a tím jej tato role prakticky vyřazuje ze společenského života.

Tuto situaci pomáhají dnes řešit pečovatelské služby, které docházejí do domácnosti seniora a poskytují mu služby, které si buď on sám nasmlouval, nebo jeho rodinní příslušníci. Může jít o základní činnosti, jejichž rozsah konkretizuje a vyjmenovává vyhláška č. 505/2006 Sb. v § 6, včetně maximální výše úhrady za poskytnuté služby.

Bohužel rodina sama nevyhledává podpůrnou pomoc, ať už je to z nedostatku informovanosti, nedůvěrou nebo jen z přesvědčení, že domácí péče je čistě rodinnou záležitostí. Snaží se rodina tuto péči zajišťovat sama, většinou se ovšem jedná o jednu osobu z rodiny, většinou dceru, než celou rodinu. A když potom tuto péči již opravdu sama nezvládá, předává rodina pečovaného člověka do institucionální péče. Většinou se v takovém případě už nepředpokládá návrat této osoby domů. Tato situace vyvolává pocity viny a výčitek u osob, které ukončili péči o starého člověka. Mají pocit, že selhali.

3.3.1 Jak správně zajistit rodinnou péči

V případě, že se rodina rozhodne pečovat o seniora v jeho domácím prostředí nebo si jej vezme do své domácnosti, musí jít vždy o týmovou spolupráci mezi všemi členy rodiny. I děti mohou prarodičům posloužit, donést, podat...Tu začíná mezigenerační výchova. Postupné zapojování dětí od útlého věku do pomoci starým lidem má velký význam nejen pro děti samotné, ale i pro seniory. Tuto zkušenost mohu jen potvrdit. Ověřila jsem si ji na vlastní zkušenost ve své rodině. Když mému dědečkovi amputovali před deseti lety levou dolní končetinu, ztratil pro něj veškerý život smysl. Dokonce se ještě v nemocnici pokusil o sebevraždu. Následkem depresí přestal jíst a zhubnul až na 40kg. Byl slabý a apatický a lékaři mu nedoporučili protézu. Jelikož žil do té doby sám, byl již deset let vdovec, má matka, jeho dcera, ho chtěla, na doporučení lékařů, umístit do domova pro seniory. Což on zásadně odmítal. S tvrzením, že *raději umře doma*. Druhou variantu, že za ním bude matka dvakrát do měsíce dojíždět na kontrolu, se mi také jevila poněkud nesmyslná, i když s tím už náš dědeček souhlasil.

Ale nakonec, přes zásadní odpor mé matky, jsem se já, jeho vnučka, se svou tehdy dvouletou dcerou k němu nastěhovala a začala se o něj starat, původně jen na čas, než se dá dohromady. Dědeček se úplně změnil. Ani ne tak mou zásluhou, jako zásluhou mé dcery. Najednou měl motivaci k dalšímu životu. Postupně se mu vrátila nejen chuť k jídlu, ale také chuť do života. Začal pomalu jíst, cvičit, časem se naučil chodit na protéze, a nakonec si nechal i upravit automobil, aby mohl jezdit pro svou pravnučku do školky.

Prožili jsme spolu ještě báječných, ne vždy idylických osm let života, které nám a hlavně mé dceři nikdo nevezme. Troufám si konstatovat, že v domově důchodců nebo doma bez dozoru, by se mu časem další pokus o sebevraždu mohl podařit dokončit.

4 SOCIÁLNÍ PÉČE A POMOC POMÁHAJÍCÍM RODINÁM

Ideálně pečující rodina neexistuje, také obraz ideálně pečovaného je mýtus, neboť každá rodina je jiná a každá reaguje na potřeby svých příbuzných jiným způsobem. Ovšem rodinná péče je nenahraditelná a jedinečná a vše ostatní je pouze její alternativou.

Sociální služba je činnost, kterou zabezpečují poskytovatelé sociálních služeb na základě registrace sociální služby podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a jejich provádění, podle vyhlášky č. 505/2006 Sb. Tento zákon nabyl platnosti v ČR 1.1.2007.

„V novém zákoně je jednatřicet nových typů sociálních služeb, které doposud nebyly uzákoněny. Sociální služby jsou určeny lidem, kteří se ocitnou, v důsledku nepříznivého zdravotního stavu či vysokého věku nebo z jiných vážných důvodů, v nepříznivé sociální situaci. Aby se tito lidé mohli opět začlenit do běžného života, potřebují obvykle pomoc druhé osoby. Základním cílem nové právní normy je tedy zajistit lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, pomoc a podporu prostřednictvím nabídky široké škály sociálních služeb, stanovit pravidla pro jejich poskytování a v neposlední řadě zavést příspěvek na péči.“ (<<http://www.seniorclub.cz/>>)

„Sociální služby jsou poskytovány jednotlivcům, rodinám i jednotlivým skupinám obyvatelům, které nazýváme cílovou skupinou. Mezi nejčastější příjemce sociálních služeb jsou senioři, lidé se zdravotním postižením, rodiny s dětmi aj.

Sociální služby jsou charakterizovány takto:

- **osobní asistence** – je terénní služba poskytována osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotních postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba se poskytuje bez časového omezení v přirozeném prostředí osob a při činnostech, které osoba potřebuje.
- **pečovatelská služba** – je to terénní nebo ambulantní služba poskytována osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení a rodinám s dětmi, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Služba se poskytuje v omezeném čase v domácnosti osob a v zařízeních sociálních služeb.

- **odlehčovací služby** – jsou terénní, ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, o které je jinak pečováno v jejich přirozeném domácím prostředí. Cílem služby je umožnit pečujícím nezbytný odpočinek.“ (viz. zákon č. 108/2006 Sb.)

Samozřejmě to nejsou všechny sociální služby, patří sem i centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, různé aktivizační a rehabilitační služby, které slouží jako prevence proti sociálnímu vyloučení seniorů a v neposlední řadě také různé domovy a penzióny pro seniory a domovy se zvláštním režimem.

4.1 Právní rámec

V současné době nese odpovědnost za zajišťování sociálních služeb v České republice v první řadě stát, jak to definuje zákon č. 100/1998 Sb., o sociálním zabezpečení. Kraje a obce jako územně-právní samostatné celky přispívají k rozvoji sociálních služeb v rámci svých působností podle zákona o obcích (č. 128/2000 Sb.) a o krajích (č. 129/2000 Sb.) a podle zákona o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení č. 114/1998 Sb. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Po roce 1989 začaly vznikat nevládní neziskové organizace, které se dnes nemalou měrou podílí na poskytování sociálních služeb. Na rozdíl od státních organizací se tyto nevládní neziskové organizace ukazují jako velmi flexibilní a kreativní v zavádění nových typů sociálních služeb. I pro tyto organizace ovšem existují předpisy a zásady, podle kterých jsou povinny vést a pravidelně předkládat zprávy a podklady o chodu zařízení, hospodaření s finančními prostředky apod.

Sociální služby jsou trojího typu:

- sociální poradenství,
- služby sociální prevence,
- služby sociální péče, jimiž se budu zabývat podrobněji, především ve vztahu k seniorům.

4.2 Terénní služby pro seniory

Většina seniorů chce setrvat co nejdéle ve svém domově, jak již bylo dříve zmíněno, spousta seniorů si přeje, aby mohli zůstat bydlet ve svém domově a jejich děti jim poskytl péči. Nový trend o odpovědnosti rodiny v posledních letech na toto přání reaguje a vytváří se především rozvoj neinstitutionální a komunitní péče. Bohužel, senioři, ani jejich pečující tyto instituce neznají. A v případě komplikací volí klasickou formu péče, především institucionální umístění.

Rodinní příslušníci by měli i nadále zůstat jedním z nejdůležitějších zdrojů poskytovatelů péče nesoběstačným seniorům v rodině a měli by to být právě oni, kteří budou vyžadovat, aby institucionální forma sociálních služeb byla jen doplňkem rodinné péče a aby kombinací obou forem péče umožnili nesoběstačnému člověku setrvat co nejdéle v kruhu rodiny za důstojných podmínek.

4.2.1 Jeden malý příklad za všechny

Když jsem se začala starat o svého dědečka v roce 2000, nebyla v našem městě, do kterého jsem se přistěhovala ze 100 km vzdálené Opavy, žádná terénní sociální služba, která by rodinným pečujícím nabízela pomoc s péčí. A také já jsem o těchto možnostech nic nevěděla a ani nepátrala, jestli něco takového existuje.

Jak jsem se již zmínila, můj dědeček byl zpočátku naší spolupráce skoro nepohyblivý a značně oslabený. Na WC se dokázal posadit s dopomocí, ale celková hygiena pro nás byla zpočátku velkým problémem. Hlavně proto, že koupelna je v našem domě umístěna v prvním patře. A také z důvodu ostychu z nahoty. Oběma nám byla tato situace velmi nepříjemná. A neustále jsme přemýšleli, jak ji vyřešit, abychom se nepříjemným zážitkům vyhnuli. Dědeček ve mne, až do úplného konce svého života viděl tu malou holčičku, kterou s babičkou vychovávali, a naopak měl pocit, že se musí starat on o mě a ne naopak a já si také nějak nedokázala představit toho vždy perfektně upraveného, elegantního, sebevědomého a za všech okolností galantního člověka v celé jeho nahotě. Nahota těla byla v naší rodině vždy velké tabu, a proto nám tato situace opravdu dělala těžkou hlavu více, než samotné přemístění dědečka do koupelny v prvním patře, což jsme spolu sami i zvládli.

Nakonec jsme vše vyřešili tak, že jsme požádali o pomoc syna dědečkovy sestry, který mi dědečka pomohl bez větší námahy do koupelny dopravit a pomohl mu s hygienou. Další úkony jsem již zvládala sama, pomoci při oblékání, ošetření pokožky aj. Takhle jsme to praktikovali skoro rok, každou sobotu. Pak už byl dědeček kolem sebe natolik obratný, že do patra vyšel sám a v koupelně si také vše obstaral, já stála za dveřmi a čekala, zda nebude něco potřebovat. Později jsme v přízemí vybudovali sprchový kout, aby nemusel do patra a vše zvládal sám ještě lépe. Takto jsme si oba a hlavně dědeček, zachovali důstojnost až do úplného konce, kdyby v té době existovala terénní služba, jistě bych ji velmi ráda v tomto případě využila. Náš pomocník byl sice vždy ochotný a trpělivý a vždy nás ujišťoval, že mu nevádí každou sobotu navečer na hodinu přijet a pomoci nám, ale také byl velice rád, když jsme mu jednou řekli, že již jezdit nemusí, velice děkujeme, ale již jsme to zvládli sami.

Vím z vlastní zkušenosti, že tento problém nahoty muselo nebo musí překonávat spousta pečujících a pečovaných a také vím o mnohých, kteří právě díky terénním službám tento problém překonali.

4.2.2 Respitní (úlevová) péče

Respitní péče, nebo taky úlevová či odlehčující, je vlastně péčí o pečující. Pomáhá lidem, dlouhodobě pečujícím o postiženého (často rodinného příslušníka). Jejím cílem je ulehčit situaci pečujícím, poskytnout jim prostor pro načerpání nových sil a energie. Pečující může i onemocnět a nastane čas, kdy potřebuje péči sám. Nebo se také může hroutit z neustálé péče a bude muset sám potřebovat péči. Existují různé formy respitní péče. Ať už jako péče přímo doma, kdy pečující nahradí vyškolený profesionál a rodina tak může odjet třeba na dovolenou. Nebo formou krátkodobého umístění klienta v nějakém pobytovém zařízení.

4.2.3 Skutečný význam terénních a úlevových služeb

Svůj význam tedy sehrávají profesionální poskytovatelé sociálních služeb nejen v případech, že senior nemá rodinu, nebo se o něj není rodina, osoba blízká, schopna vlastními silami postarat, ale především by sociální služby měly uspokojovat potřeby seniora a jeho pečovatelů v těch úkonech, které již není senior vlastními silami zabezpečit sám, ani s pomocí rodiny. Nebo v případech, kdy sám pečující potřebuje odpočinek.

Například ono již zmíněné koupání. Manipulace s nesoběstačným seniorem je velmi fyzicky náročná a pro samotného pečujícího je právě koupání pečovaného někdy nemožný úkol.

A také, pokud by již tehdy v našem městě existovaly tyto služby, nemusela bych před každou dovolenou upozorňovat svou tetu, že jedu pryč, a ať na dědečka občas dohlédne.

Ovšem není výjimkou, že se rodina odmítá zapojit do péče. Vybrání pobytové služby a následné umístění dotyčného do zařízení pro seniory, považují za splnění svých povinností vůči svým rodinným příslušníkům.

Ještě nedávno bych tyto lidi zavrhla, protože to, co já jsem učinila pro svého dědečka, to by přece měl udělat každý pro svého milujícího a milovaného příbuzného, schválně vynechávám vazbu rodiče a jejich děti, protože mne osobně vychovávali od narození do 3 let věku prarodiče a vždy jsem k nim měla daleko blíže, než k vlastním rodičům. Také mi připadalo naprosto normální, angažovat se, když se můj dědeček dostal do nepříznivé situace.

Všechny překážky jsme spolu zvládli překonat, on mi byl oporou po stránce psychické, já mu především, po stránce fyzické.

Není to ale vždy takto automatické, jak by se na první pohled mohlo zdát. Dědeček mne měl opravdu moc rád, nejenže jsem to od mnohých osob slyšela, ale především jsem to cítila. A já ho také měla opravdu velice moc ráda.

Proto mi také vůbec nepřípadlo nijak neobvyklé, že člověk opustí ve dvaceti letech svou vlastní rodinu jen proto, aby mohl pečovat o starého člověka.

4.2.3.1 Když to opravdu nejde

Nedávno měla má matka nehodu, již je ale opět soběstačná. Ve stavu částečné nesoběstačnosti byla více než rok. Při pádu z koně, si ošklivě zranila nohy. Tato skutečnost mi zavedla příčinu k zamyšlení se nad svými postoji, především, co se mezigenerační solidarity týče.

Moje matka mi nikdy neřekla, že by si přála, abych se během její dočasné invalidity o ni postarala, také já jsem jí to nenabídla, bohužel vím, že pokud by k této situaci došlo, nedopadlo by to nejspíš dobře. Nedokážu si ani představit, že bych já měla jednou pečovat

o svou matku a věřím, že ona se bude vždy snažit, aby k této situaci nikdy nedošlo. Pracovala jsem nějaký čas jako pečovatelka, tudíž si troufám říci, že pro poskytování péče mám jisté kompetence, ale pokud se týká oné, již několikrát zmíněné emocionální vazby, myslím si, že pokud máte k pečované osobě negativní emoce, které nedokážete překonat, je nejrozumnější se péče vzdát a hledat náhradní řešení.

Opravdu zážitky z dětství mohou a také většinou na věky ovlivní vztah těchto dětí ke svým rodičům.

Proto je tak důležitá, jak jsem již zde několikrát zmínila, kladná vazba mezi rodiči a jejich dětmi, popřípadě prarodiči, neboť počátky mezigenerační solidarity začínají již ve výchově v dětství.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Pro sběr dat můžeme použít dvě základní metody výzkumu, a to kvantitativní a kvalitativní strategii. Tyto strategie výzkumu se mohou současně prolínat a vzájemně se doplňovat.

Ve svém výzkumném šetření jsem použila obě tyto strategie výzkumu a snažila jsem se zjistit, jak vnímají lidé z různých věkových skupin a rozličného prostředí vztahy ve své rodině a vzájemnou mezigenerační solidaritu.

5.1 Cíle výzkumného šetření a výzkumné otázky

Hlavním cílem mého výzkumu bylo nalézt odpověď na mou stěžejní výzkumnou otázku:

Jak vnímají lidé vzájemnou mezigenerační solidaritu, především ve své vlastní rodině?

V teoretické části své práce jsem nastínila, jak rodinná péče probíhá, co vše obnáší, že v žádném případě není jednoduchá, ale jeví se jako nejvýhodnější, a to nejen pro pečovanou osobu. Ovšem, ne vždy je možná.

Proto jsem se snažila zjistit, zda lidé opravdu považují péči o své rodiče za samozřejmost, či nikoli a zda je při tom ovlivňují jejich rodinné vazby. A také, zda i oni sami očekávají pomoc ve stáří od svých vlastních dětí.

Pro první část svého šetření jsem použila dotazník. Výhodou dotazníkového šetření je, že vám umožní získat velké množství informací za relativně krátkou dobu, ovšem nevýhodou může být, že neumožňuje zkoumat daný problém do hloubky a je možná nepravdivost získaných dat.

Abych dokázala jedním dotazníkem oslovit co nejvíce respondentů, volila jsem otázky týkající se rodičů, dětí i vnoučat. Ne každý dotazovaný ovšem mohl odpovědět na všechny mé otázky, protože např. neměli rodiče, děti nebo vnoučata .... Proto jsem se snažila objektivně vyhodnotit především ty otázky, které považuji pro své výzkumné šetření za nejdůležitější.

Jednalo se o tyto výzkumné otázky:

- Péči o seniora považujete za?
- Jaké jste měli vztahy se svými rodiči?

- Jaké máte vztahy se svými dětmi?
- Považujete za svou povinnost pomoci svým rodičům, až zestárnou nebo onemocní a nebudou se moci o sebe sami postarat?
- Očekáváte také vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?
- V případě potřeby byste chtěl/a, aby se o vás postaral/a?

5.1.1 Předvýzkumné šetření

Před samotným výzkumným šetřením, jsem podobný dotazník předložila 35 náhodně vybraným osobám, abych zjistila, zda jsou jednotlivé položky srozumitelné a zda je dotazník vhodně sestaven. A také proto, abych se přesvědčila, zda jsem schopna tento dotazník objektivně vyhodnotit. Tato „pilotní studie“ ukázala, že otázky jsou srozumitelné a vhodné a že celkový dotazník lze vyhodnotit. Předvýzkumný dotazník se skládal z 18 otázek. Z toho, 14 otázek bylo uzavřených, 2 škálové, 1 polootevřená a 1 otevřená (viz. Příloha P II).

Výsledky hlavních výzkumných otázek uvádím v porovnání s výzkumnými otázkami dotazníkového šetření.

5.2 Metodika šetření a výzkumný vzorek

Pro samotné šetření jsem zvolila nejen kvalitativní, ale také kvantitativní strategii. V první části mi posloužil již zmiňovaný dotazník a porovnání s „předvýzkumným dotazníkem“.

Hlavní výzkumný dotazník se skládal z 18 otázek a 1 podotázky, z toho 11 otázek bylo uzavřených, 2 škálové, 4 polootevřené a 2 otevřené (viz. Příloha P I). Dotazník se skládal z otázek, které byly předem pečlivě připraveny a srozumitelně formulovány a respondenti odpovídali anonymně.

Počet dotazovaných osob bylo 140. 26 dotazovaných jsem musela vyřadit pro nedostatek informací nebo pro nepoužitelnost údajů pro zpracování (ani děti, ani rodiče, názor na péči žádný, nebo chyběl věk nebo pohlaví). Výzkumný vzorek tedy tvořilo 114 osob. Celkově byla návratnost dotazníků 81,5 %.

5.2.1 Druhá část výzkumu

V druhé části svého výzkumu jsem použila rozhovor. Jednalo se spíše o polostrukturované interview, kde otázky byly předem dané. Za výzkumný vzorek jsem si vybrala čtyři ženy v produktivním věku, ze svého okolí, které pečují o svého starého rodiče a mají k dané problematice co říci. Podrobnější charakteristika těchto respondentek se nachází v příloze P III.

Hlavními výzkumnými otázkami byly:

- Jaká byla motivace k rodinné péči?
- Zda očekávají pomoc města či státu?
- Jaké jsou reakce Vašeho okolí na to, že jste se rozhodli pečovat o své rodiče?
- Jaké jsou vztahy mezi nimi a pečovanými?
- Propadají-li občas pocitu beznaděje a jak se s ním vyrovnávají?
- Co všechno jejich péče představuje?
- Jak pomáhá rodina?

Na základě těchto výzkumných otázek jsem stanovila hypotézy.

Hypotéza č. 1: Finanční odměna nebyla motivací k rodinné péči.

Hypotéza č. 2: Emocionální pomoc státu a okolí je dostačující a pečující osoby jsou dostatečně motivovány pro péči o své rodiče.

Hypotéza č. 3: Rodina se do péče zapojuje a pomoc rodiny je, dostačující.

Hypotéza č. 4: Sociální služby pro seniory, v okolí Vizovic jsou dostačující a pečující jsou o nich dostatečně informováni.

Hypotéza č. 5: Pokud rodina funguje jako celek, není péče o seniora nijak vyčerpávající a pečující osoba ji nepovažuje za něco výjimečného.

Hypotéza č. 6: Mužská úloha v péči je jiná, než úloha ženy.

Záměrně jsem si pro své šetření vybrala ženy, které různou mírou pečují o své rodiče. Respondentka č. 1 pečuje ve své domácnosti o maminku ve věku 85 let, která je ve

3. stupni závislosti. Respondentka č. 2 pečuje o soběstačného otce (věk 76 let), ve vícegeneračním domě a respondentka č. 3 pečuje o soběstačnou matku, (věk 75 let) a částečně nesoběstačného otce, (věk 84 let), v jejich domácnosti a sama za nimi dojíždí. Respondentka č. 4 pečovala o svou maminku, která v červnu 2010 zemřela ve věku 92 let. V té době již byla ve 4. stupni závislosti.

Jelikož každá z žen vykazuje jinou míru péče, zajímalo mne především, zda se potvrdí stanovené hypotézy a zda se odpovědi pečujících žen budou shodovat.

6 ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍHO ŠETŘENÍ

V této části své práce předkládám data a prezentuji výsledky dotazníkové analýzy, které jsem získala prostřednictvím kvantitativního šetření.

6.1 Dotazníková analýza

Prezentaci výsledků na jednotlivé otázky jsem zpracovala do přehledných tabulek s absolutní a relativní četností. K tabulkám označených modrou barvou (tyto otázky pokládám za stěžejní), přikládám k porovnání i tabulky z předvýzkumného šetření (jsou označeny zelenou barvou). K těmto zjištěným hodnotám, pro lepší přehlednost, náleží ještě výšečové nebo sloupcové grafy.

Ostatní otázky z dotazníkového šetření, které jsem neporovnávala s předvýzkumným šetřením, jsem jen vyhodnotila a označila barvou žlutou.

6.2 Interpretace výsledků výzkumného šetření

Vyhodnocení otázky č. 1: Věk respondentů

Tab. č. 1: Věk respondentů

Věk respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Do 40 let	50	44 %
41-65 let	55	48 %
Nad 66 let	9	8 %
Celkem	114	100 %

Graf č. 1: Věk respondentů

Dotazníkového šetření se účastnilo 114 dotazovaných osob. Z toho bylo 50 % osob ve věku do 40 let, 55 % osob ve věku mezi 41 a 65 lety a 9 % osob ve věku nad 66 let.

V předvýzkumném šetření, jehož se účastnilo 35 dotazovaných osob, byl počet osob do věku 40 let 40 %, osob v rozmezí věku 41 až 61 let 37 % a 23 % osob bylo ve věku nad 66 let.

Tab. č. 2: Věk respondentů

Věk respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Do 40 let	14	40 %
41-65 let	13	37 %
Nad 66 let	8	23 %
Celkem	35	100 %

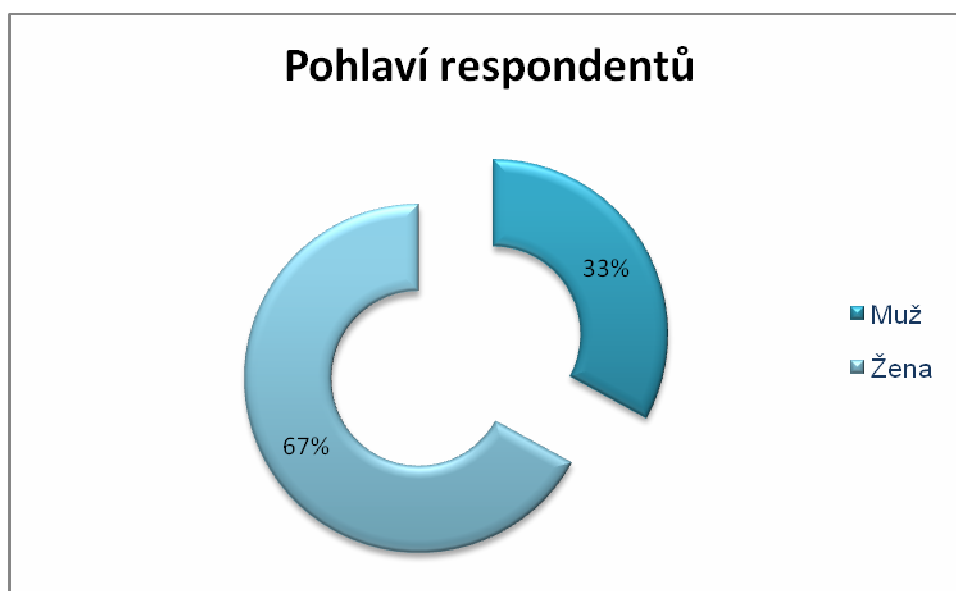

Vyhodnocení otázky č. 2: Pohlaví respondentů

Tab. č. 3: Pohlaví respondentů

Pohlaví respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muž	38	33 %
Žena	76	67 %
Celkem	114	100 %

Graf č. 2: Pohlaví respondentů

Ze 114 dotazovaných osob bylo 33 % mužů a 67 % žen.

V předvýzkumném šetření bylo složení respondentů obdobné, počet mužů byl 34 % a 66 % žen.

Tab. č. 4: Pohlaví respondentů

Pohlaví respondentů	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muž	12	34 %
Žena	23	66 %
Celkem	35	100 %

Vyhodnocení otázky č. 3: Jak daleko bydlíte od svých rodičů?

Tab. č. 5: Jak daleko bydlíte od svých rodičů?

Bydlíte	Absolutní četnost	Relativní četnost
Společná domácnost	19	16,5 %
Domácnost v jednom domě	11	10 %
Odděleně v jednom městě	36	31,5 %
Každý v jiném městě	31	27 %
Nemám rodiče	17	15 %
Celkem	114	100 %

Ve společné domácnosti se svými rodiči žije 16,5 % dotazovaných, většinou se jednalo o osoby ve věku do 40 let (74 %). 10 % dotazovaných žije ve vícegeneračním domě se svými rodiči, 31,5 % dotazovaných bydlí samostatně, ve své domácnosti, ale ve stejném městě jako jejich rodiče. 27 % bydlí v jiném městě jako jejich rodiče a 15 % respondentů již nemá ani jednoho rodiče.

Vyhodnocení otázky č. 4: Jak často se vidíte se svými rodiči?

Tab. č. 6: Jak často se vidíte se svými rodiči?

Vidíte se	Absolutní četnost	Relativní četnost
Každý den	34	30 %
Několikrát do týdne	28	24,5 %
Několikrát do měsíce	19	16,5 %
Několikrát do roka	13	11,5 %
Nestýkáme se vůbec	3	2,5 %
Nemám rodiče	17	15 %
Celkem	114	100 %

K této otázce náležela ještě podotázka, která se týkala počtu setkání se svými rodiči v daném úseku. Někteří respondenti ale počet neuváděli.

Se svými rodiči se vidí každý den 30 % dotazovaných, několikrát do týdne 24,5 % osob, z toho v průměru 3krát do týdne. Několikrát do měsíce se se svými rodiči vidí 16,5 % dotazovaných, z toho v průměru 3krát do měsíce a několikrát do roka uvedlo 11,5 % dotazovaných, z toho v průměru 6krát do roka. 2,5 % dotazovaných uvedlo, že se se svými rodiči nestýká vůbec. A 15 % dotazovaných již rodiče nemá.

Vyhodnocení otázky č. 5: Žijí ještě oba Vaši rodiče?

Tab. č. 7: Žijí ještě oba Vaši rodiče?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, žijí oba	62	54,5 %
Žije jen matka	32	28 %
Žije jen otec	3	2,5 %
Nežijí	17	15 %
Celkem	114	100 %

Na otázku, zda dotazovaní mají ještě oba rodiče, uvedlo 54,5 % dotazovaných, že mají oba rodiče, 28 % má jen matku, 2,5 % dotazovaných má jen otce a 15 % dotazovaných nemá ani jednoho rodiče.

Vyhodnocení otázky č. 6: Pokud Vaši rodiče žijí, jsou:

Tab. č. 8: Pokud Vaši rodiče žijí, jsou:

Rodiče jsou	Absolutní četnost	Relativní četnost
Plně soběstační	66	68 %
Částečně soběstační	27	28 %
Nesoběstační	4	4 %
Celkem	97	100 %

Z 97 dotazovaných osob, které mají rodiče, na tuto otázku uvedlo 68 %, že jejich rodiče jsou plně soběstační, 28 % uvedlo, že jejich rodiče jsou částečně soběstační a 4 %, že jejich rodiče jsou plně nesoběstační.

Vyhodnocení otázky č. 7: V případě, že jsou Vaši rodiče (nebo jeden z nich) částečně nebo úplně nesoběstační, jak je zajištěna jejich péče?

Tab. č. 9: V případě, že jsou Vaši rodiče (nebo jeden z nich) částečně nebo úplně nesoběstační, jak je zajištěna jejich péče?

Péči zajišťuje	Absolutní četnost	Relativní četnost
Jeden o druhého navzájem	21	42 %
Výhradně rodina	17	34 %
Rodina s pomocí soc.služeb	8	16 %
Stát, obec (domovy...)	4	8 %
Celkem	50	100 %

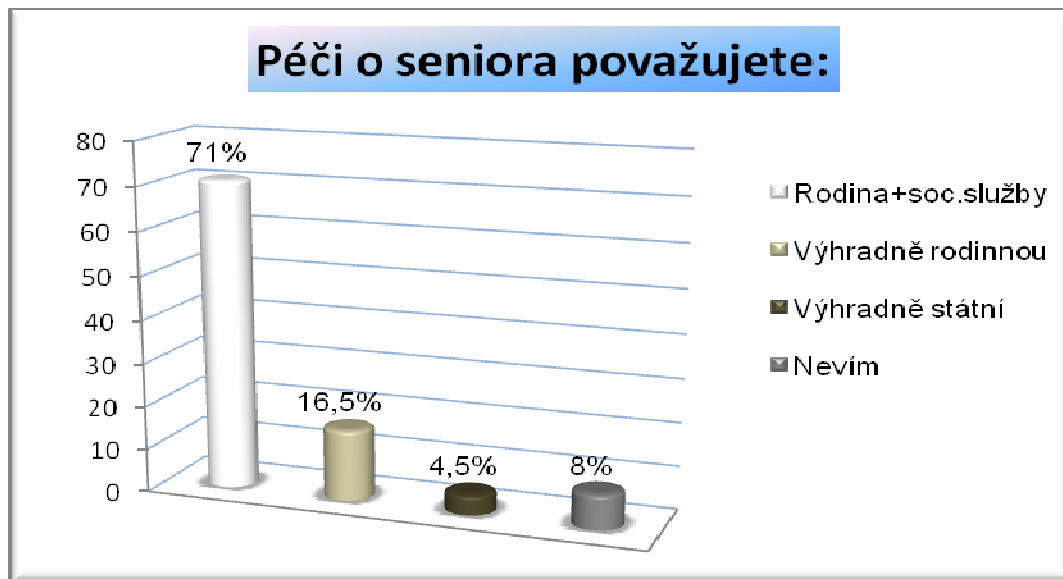
V případě nesoběstačnosti se starají rodiče dotazovaných jeden o druhého navzájem ze 42 %. 34 % dotazovaných zajišťuje péči osobně, bez pomoci jakýchkoli sociálních služeb, 16 % dotazovaných zajišťuje péči s přispěním sociálních služeb a 8 % dotazovaných přenechalo péči o seniora jiným osobám nebo státu.

Vyhodnocení otázky č. 8: Péči o seniora považujete za:

Tab. č. 10: Péči o seniora považujete za:

Péče o seniora je	Absolutní četnost	Relativní četnost
Rodina + soc. služby	81	71 %
Výhradně rodinnou	19	16,5 %
Výhradně státní	5	4,5 %
Nevím	9	8 %
Celkem	114	100 %

Graf č. 3: Péči o seniora považujete za:

Péči o seniora považuje 71 % respondentů za rodinnou záležitost s pomocí terénních sociálních služeb, 16,5 % odpovídajících považuje péči o seniora dokonce za výhradně rodinnou záležitost. Jen 4,5 % odpovídajících si myslí, že o stárnoucího seniora by se měl postarat stát a 8 % respondentů neví, jak na tuto otázku odpovědět.

Předvýzkumným šetřením byly zjištěny obdobné informace.

Tab. č. 11: Péči o seniora považujete za:

Péče o seniora je	Absolutní četnost	Relativní četnost
Výhradně rodinnou	7	20 %
Výhradně státní	2	6 %
Rodina+soc. služby	25	71 %
Nevím	1	3 %
Celkem	35	100 %

Pokud bych tyto dva výzkumy sloučila, dalo by se říci, že 89 % dotazovaných osob by bylo ochotno se o své rodiče v případě potřeby postarat v jejich přirozeném prostředí, popřípadě je vzít do své vlastní domácnosti.

Z aktuálního výzkumu vyplynulo, že by se o své rodiče v jejich rodině nebo ve své vlastní postaralo 87,5 % respondentů.

Jen 5 % (z hlavního výzkumného šetření 4,5 %), by umístilo svého rodiče do státního nebo jiného zařízení.

Ovšem realita je úplně jiná. Protože poptávka po pobytových zařízeních pro seniory je stále velmi vysoká. A čekací doba na uvolnění místa v takovém zařízení je 2 až 4 roky na Zlínsku, pokud o umístění do domova žádají senioři manželé, je čekací doba ještě delší.

Je nutné také říci, že v domovech pro seniory se nenachází jen osamělí senioři, o které se nemá kdo postarat, ale také plně soběstační, s početným příbuzenstvem.

Vyhodnocení otázky č. 9: Kolik máte dětí?

Tab. č. 12: Kolik máte dětí?

Kolik máte dětí	Absolutní četnost	Relativní četnost
0 dětí	27	24 %
1 dítě	24	21 %
2 děti	46	40 %
3 děti	10	9 %
4 děti	6	5 %
5 dětí	1	1 %
Celkem	114	100 %

Na otázku kolik máte dětí, odpovědělo 24 % respondentů 0 dětí, 21 % 1 dítě, 40 % 2 děti, 9 % 3 děti, 4 děti má 5 % respondentů a 1 % má dětí 5.

Vyhodnocení otázky č. 10: Jak často se vidíte se svými dětmi?

Tab. č. 13: Jak často se vidíte se svými dětmi?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Každý den	58	66,5 %
Několikrát do týdne	12	14 %
Několikrát do měsíce	12	14 %
Několikrát do roka	4	4,5 %
Nevídáme se vůbec	1	1 %
Celkem	87	100 %

I tato otázka obsahovala podotázku, aby respondenti uvedli četnost setkání se svými dětmi v daném úseku. Také zde ale někteří respondenti četnost neuváděli.

Se svými dětmi se vidí každý den 66,5 % respondentů, několikrát do týdne 14 %, z toho v průměru 2-3 krát. Několikrát do měsíce se se svými dětmi vidí také 14 % respondentů a většinou 4–5 krát do měsíce. 6 % respondentů se vidí se svými dětmi jen několikrát do roka a to průměrně 6 krát. Se svými dětmi se nestýká jen 1 % respondentů.

Vyhodnocení otázky č. 11: Kolik máte vnoučat?

Tab. č. 14: Kolik máte vnoučat?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
0 vnoučat	68	60 %
1 vnouče	19	16,5 %
2 vnoučata	9	8 %
3 vnoučata	10	9 %
4 vnoučata	2	1,5 %
5 vnoučat	2	1,5 %

6 vnoučat	3	3 %
7 vnoučat	0	0 %
8 vnoučat	1	0,5 %
Celkem	114	100 %

60 % respondentů ještě nemá žádné vnouče, 16,5 % má vnouče jedno, dvě vnoučata má 8 % respondentů, 9 % má vnoučata tři, 1,5 % má čtyři vnoučata, taktéž pět vnoučat má 1,5 % respondentů. 3 % má šest vnoučat a 0,5 % respondentů má vnoučat osm.

Vyhodnocení otázky č. 12: Jak často se vidíte se svými vnoučaty?

Tab. č. 15: Jak často se vidíte se svými vnoučaty?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Každý den	7	6 %
Několikrát do týdne	25	22 %
Několikrát do měsíce	11	10 %
Několikrát do roka	3	2 %
Nevídáme se vůbec	0	0 %
Nemám vnoučata	68	60 %
Celkem	114	100 %

Každý den se se svými vnoučaty vidí 6 % respondentů, 22 % respondentů se se svými vnoučaty vidí několikrát do týdne, v průměru 2-3 krát, 10 % respondentů se se svými vnoučaty vidí několikrát do měsíce, v průměru 5 krát. Několikrát do roka se se svými vnoučaty vidí 2 % respondentů. Odpověď, nevídáme se vůbec, nevyužil nikdo. A 60 % respondentů ještě vnoučata nemá.

Vyhodnocení otázky č. 13: Jaké máte nebo jste měli vztahy se svými rodiči?

Tab. č. 16: Jaké máte nebo jste měli vztahy se svými rodiči?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
1	58	51 %
2	38	33 %
3	14	12 %
4	3	2,5 %
5	1	0,5 %
Celkem	114	100 %

Na otázku vztahů respondentů se svými rodiči, hodnotilo 51 % dotazovaných své vztahy se svými rodiči známkou výborné, 33 % stupněm 2, 12 % stupněm 3, 2,5 % stupněm 4, jeden dotazovaný využil stupeň 5, tedy 0,5 % respondentů.

Dá se tedy předpokládat, že převážná většina respondentů má nebo měla se svými rodiči velmi dobré vztahy.

Vyhodnocení otázky č. 14: Jaké máte vztahy se svými dětmi?

Tab. č. 17: Jaké máte vztahy se svými dětmi?

	Absolutní četnost	Relativní četnost %
1	57	65,5
2	27	31
3	3	3,5
4	0	0
5	0	0
Celkem	87	100

Na otázku vztahu respondentů se svými dětmi, odpovědělo známkou výborně 65,5 % dotazovaných, 31 % dotazovaných využilo stupeň 2 a 3,5 % odpovědělo známkou 3. Stupeň 4 a 5 nevyužil nikdo.

Také, jako u otázky předchozí, se dá předpokládat, že respondenti mají se svými dětmi velmi dobré vztahy, ovšem oproti vztahu ke svým rodičům, ke svým dětem mají vztah vřelejší.

Většina respondentů hodnotila vztah ke svým dětem stejným stupněm, jako ke svým rodičům nebo o jeden stupeň lepším.

Zde poprvé dochází k rozporu s mým předvýzkumným šetřením, neboť z předvýzkumného šetření vyplynulo, že se svými rodiči má výborný vztah 86 % respondentů, svůj vztah se svými rodiči ohodnotilo stupněm 2, jen 8 % a pouhých 6 % respondentů zvolilo stupeň 3. Stupeň 4 a 5 nevedl nikdo.

Dále na otázku vztahů se svými dětmi odpovědělo 69 % respondentů, že jejich vztahy s jejich dětmi jsou výborné, stupeň 2 zvolilo 25 % respondentů a třetí stupeň použilo 6%. Stupně 4 a 5 nevedl žádný z dotazovaných.

Také, jako z hlavního šetření, tak i z předvýzkumného šetření vyplynulo, že vztahy respondentů ke svým rodičům i dětem jsou velmi dobré, ale oproti hlavnímu šetření, kde vztahy respondentů ke svým dětem jsou vřelejší, než vztahy se svými rodiči, z předvýzkumného dotazování vyplynul právě opak. Že vztahy respondentů s rodiči jsou vřelejší, než jejich vztahy se svými dětmi.

Tab. č. 18: Jaké máte nebo jste měli vztahy se svými rodiči?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
1	30	86 %
2	3	8 %
3	2	6 %
4	0	0 %
5	0	0 %
Celkem	35	100 %

Tab. č. 19: Jaké máte vztahy se svými dětmi?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
1	24	69 %
2	9	25 %
3	2	6 %
4	0	0 %
5	0	0 %
Celkem	35	100 %

Vyhodnocení otázky č. 15: Zasahovali Vám rodiče do výchovy Vašich dětí?

Tab. č. 20: Zasahovali Vám Vaši rodiče do výchovy Vašich dětí?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, často	9	9,5 %
Ano, občas	41	43 %
Ne	43	45,5 %
Dělají to stále	2	2 %
Celkem	95	100 %

Do výchovy svým dětem zasahovali rodiče velmi často, 9,5 %. Občas zasahovali respondentům do výchovy ve 43 % případů. Nezasahovali, uvedlo 45,5 % respondentů a 2 % respondentů priznalo, že jim jejich rodiče do výchovy zasahují stále.

Vyhodnocení otázky č. 16: Zasahujete Vy Vaším dětem do výchovy jejich dětí?

Tab. č. 21: Zasahujete Vy Vaším dětem do výchovy jejich dětí?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, často	2	1,5 %
Ano, občas	14	12,5 %
Ne	30	26 %
Nemají děti	68	60 %
Celkem	114	100 %

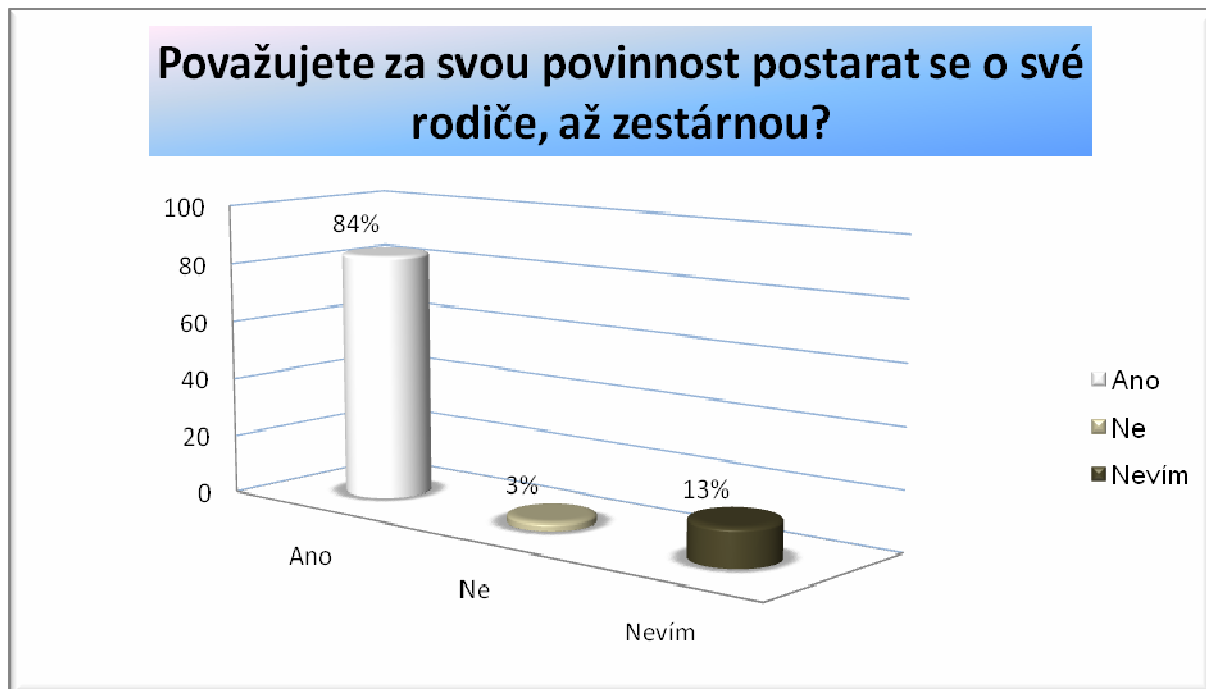
Ze 114 dotazovaných ještě 60 % nemělo vnoučata. 1,5 % respondentů uvedlo, že sami zasahují do výchovy svým dětem často, občas uvedlo 12,5 % respondentů a 26 % respondentů tvrdilo, že svým dětem do výchovy nezasahují vůbec.

Vyhodnocení otázky č. 17: Považujete za svou povinnost postarat se o své rodiče, až zestárnou?

Tab. č. 22: Považujete za svou povinnost postarat se o své rodiče?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	96	84 %
Ne	3	3 %
Nevím	15	13 %
Celkem	114	100 %

Graf č. 4: Považujete za svou povinnost postarat se o své rodiče?

Na otázku, zda respondenti považují za svou povinnost se o své rodiče ke konci života postarat, uvedlo 84 % ano. Alternativu ne zvolili jen 3 % respondentů a 13 % dotazovaných neví.

Také předvýzkumným šetřením jsem zjistila takměř shodné výsledky.

Tab. č. 23: Považujete za svou povinnost postarat se o své rodiče?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	31	89 %
Ne	0	0 %
Nevím	4	11 %
Celkem	35	100 %

Zde dokonce alternativu, že nepociťuje povinnost se o své rodiče postarat, nevyužil nikdo.

Původně jsem k této otázce chtěla přiřadit ještě podotázku: Jak se hodlají respondenti o své rodiče postarat, neboť někdo si pod tímto pojmem může představit např. vyhledání vhodného domova pro seniory a následné umístění svých rodičů do takového typu zařízení. Nakonec jsem od této podotázky upustila, neboť se mi jevila jako nevhodná.

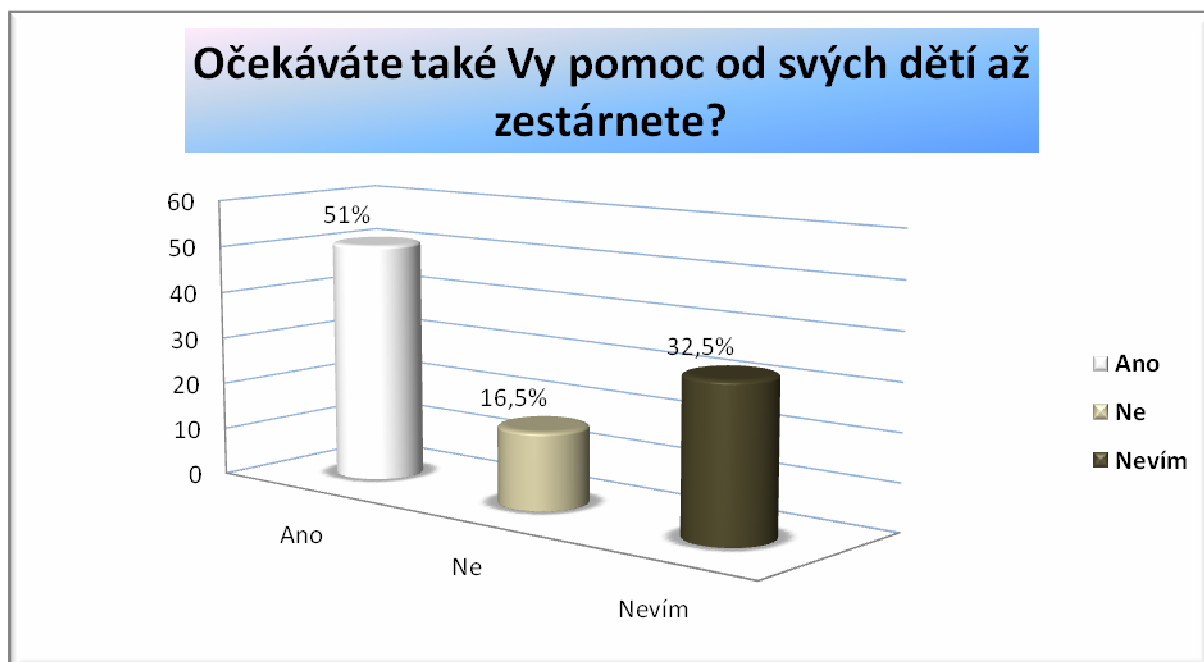
Pokud ale budeme vycházet z předpokladu odpovědí na otázku č 8: *Péči o seniora považujete za:* 89 % respondentů uvedlo, že péči o své rodiče by měla vykonávat rodina, většinou s pomocí sociální sítě služeb. Dá se tedy předpokládat, že smysl postarání se o své staré rodiče pochopili respondenti, jako rodinnou péči, nikoli ústavní.

Vyhodnocení otázky č. 18: Očekáváte také Vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?

Tab. č. 24: Očekáváte také Vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	58	51 %
Ne	19	16,5 %
Nevím	37	32,5 %
Celkem	114	100 %

Graf č. 5: Očekáváte také Vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?

Na otázku, zda to také oni sami očekávají od svých vlastních dětí, odpovědělo již jen 51 % respondentů ano. 16,5 % dokonce tuto pomoc od svých dětí neočekává vůbec a 32,5 % respondentů zatím ještě neví.

Odpověď neví, volili převážně respondenti ve věku do 40 let, kteří ještě neměli děti.

Odpověď ne, volili převážně ti respondenti, kteří na otázku vztahů se svými dětmi uváděli horší známku, než na otázku vztahů se svými rodiči, eventuelně měli špatné vztahy nejen se svými dětmi, ale i rodiči.

Tab. č. 25: Očekáváte také vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	18	51 %
Ne	3	9 %
Nevím	14	40 %
Celkem	35	100 %

Výsledky předvýzkumného šetření jsou takměř shodné, 51 % respondentů od svých dětí pomoc očekává, 9 % pomoc od svých dětí neočekává a 40 % respondentů zatím ještě neví.

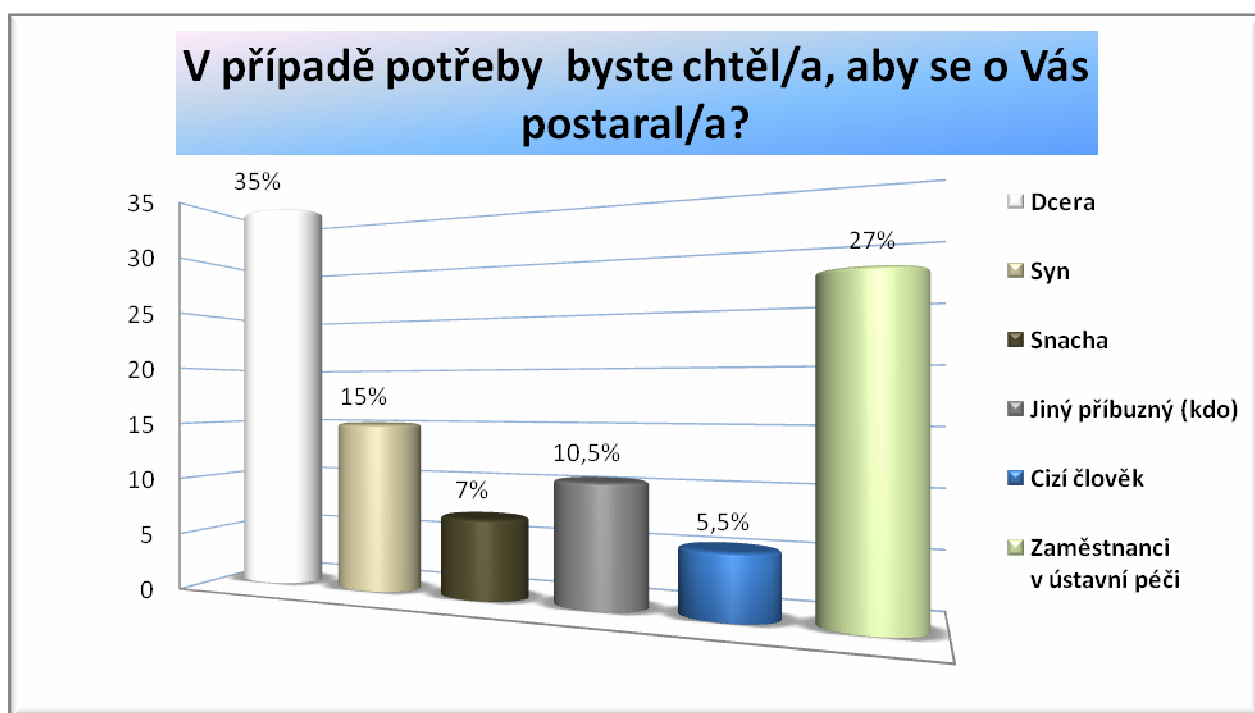
Při předvýzkumném šetření, se většina dotazovaných spíše hrdě bránila, že nechce své děti zatěžovat a přidělovat jim starosti a že chtějí do domova nebo že si sami raději najdou pečovatelku apod. Většinou tyto odpovědi vyplynuly z ochoty nezatěžovat své děti, než z důvodu, že by jim sami nedůvěřovali. A v neposlední řadě také z toho důvodu, že pokud se nás nějaká situace netýká, máme tendence ji podceňovat, bagatelizovat a sami si hrát na hrdiny.

Vyhodnocení otázky č. 19: V případě potřeby byste chtěl/a, aby se o Vás postaral/a:

Tab. č. 26: V případě potřeby, byste chtěl/a, aby se o Vás postaral/a:

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dcera	40	35 %
Syn	17	15 %
Snacha	8	7 %
Jiný příbuzný (kdo)	12	10,5 %
Cizí člověk	6	5,5 %
Zaměstnanci v ústavní péči	31	27 %
Celkem	114	100 %

Graf č. 6: V případě potřeby byste chtěl/a, aby se o Vás postaral/a?

I když jen 51 % respondentů očekává ve stáří pomoc od svých dětí, přesto si ale 57 % respondentů přeje, aby se o ně ve stáří postarali jejich vlastní děti. 35 % dotazovaných si přeje, aby se o ně v případě potřeby postarala dcera. 15 % dotazovaných označilo syna

a 7 % snachu. Snachu označili respondenti, kteří již snachu mají, tudíž není to pro ně osobou fiktivní, naopak syna volili především respondenti, kteří měli jen jedno dítě, právě toho syna a většinou ještě svobodného.

Dokonce i někteří respondenti, kteří ještě neměli děti, označovali na tuto otázku, že by si přáli dceru. Toto se stalo ve 3 případech.

Na jiného příbuzného si vzpomělo 10,5 % respondentů a zvolili manžela/ manželku nebo partnera/ partnerku.

Tuto alternativu (manžel/ manželka) jsem v původním předvýzkumném dotazníku zapoměla napsat a byla jsem na toto upozorněna jednou respondentkou. Nejprve jsem ji chtěla do hlavního dotazníku vložit, ale nakonec jsem otázku ponechala bez možnosti volby manžela/ manželky a opět jsem ponechala jen variantu, „jiný příbuzný, uveďte kdo“.

Troufám si tvrdit, že pokud bych tuto alternativu vyznačila, většina dotazovaných by se k této variantě spíše přiklonila.

Alternativu cizího člověka využilo 5,5 % respondentů a 27 % by si přálo, aby se o ně postarali zaměstnanci nějakého ústavu.

Byť tedy jen 51 % respondentů očekává od svých dětí, že se o ně v budoucnu postarají, přesto si 57 % z celkového počtu dotazovaných přeje, aby se o ně jejich děti postaraly.

Z předvýzkumného šetření vyplynuly ještě silnější argumenty.

Tab. č. 27: V případě potřeby, byste chtěl/a, aby se o Vás postaral/a?

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Dcera	23	66 %
Syn	5	14 %
Snacha	0	0 %
Jiný příbuzný (manžel)	4	11 %
Cizí člověk/ústavní péče	3	9 %
Celkem	35	100 %

V předvýzkumném šetření je situace ještě výraznější, byť jen 51 % osob očekává pomoc ve stáří od svých dětí, přece jen 66 % osob si přeje, aby se o ně postarala dcera a 14 % si přeje, aby se o ně postaral syn. Na manžela si vzpomnělo 11 % respondentů a 9 % dotazovaných by se na stáří chtěli dostat do ústavní péče.

Jen 51 % dotazovaných očekává péči od svých dětí ve stáří. Ale 80 % dotazovaných by si přeci jen tuto péči v případě potřeby přála.

6.3 Celkové shrnutí dotazníkové analýzy

Dotazníkové šetření jsem prováděla v měsíci únoru a březnu 2011 na různých místech, převážně ve městě Vizovice. Některé dotazníky jsem rozdala během své odborné stáže v zařízení Dotek o.p.s., které se specializuje na poskytování terénních sociálních a zdravotních služeb a také na respitní péči. Zde jsem se ovšem setkala s velmi chladnou reakcí na mé šetření. Z celkového počtu 50 oslovených rodinných příslušníků, kteří docházeli na návštěvu svých příbuzných, bylo ochotno mi dotazník vyplnit pouze 28 osob. Někteří oslovení dokonce pochopili mé šetření jako kritiku jejich rozhodnutí, umístit seniora do péče odborníků. (Což jsem v žádném případě neměla na mysli.) Zbylé dotazníky jsem proto v podobných institucích k vyplnění již nenabízela. Nabídla jsem je k vyplnění lidem žijícím ve městě Vizovice a 12 dotazníků jsem poslala emailem svým známým a rodinným příslušníkům, kteří žijí v jiném městě nebo státě, a jejich názor mne také zajímal.

Z celkového počtu 114 respondentů, jsem vyhodnotila tyto výsledky:

- 51 % respondentů hodnotí své vztahy se svými rodiči jako výborné a 33 % respondentů jako velmi dobré.
- Se svými dětmi má výborné vztahy 65,5 % respondentů a označení stupněm 2 jako velmi dobré použilo 31 % respondentů.
- Drtivá většina dotazovaných považuje péči o své rodiče za rodinnou záležitost, 87,5 % a byli by ochotni se o své stárnoucí rodiče postarat v jejich přirozeném prostředí, ve své rodině nebo převážně za přispění terénních sociálních služeb, a to 71 % dotazovaných. 16,5 % dotazovaných považuje péči o stárnoucí rodiče výhradně za rodinnou záležitost.

- Na otázku, zda považují za samozřejmost a také za svou povinnost se o své rodiče v období stáří postarat, odpovědělo 84 % dotazovaných, že ano. Jen 3 % dotazovaných tuto povinnost necítí.
- Ale již méně dotazovaných očekává to samé od svých dětí. (Jen 51 % respondentů). 16,5 % respondentů tuto povinnost od svých dětí neočekává vůbec.
- V případě, že by byli dotazovaní ve stáří odkázáni na pomoc jiné osoby, přálo by si 57 % respondentů, aby se o ně jejich vlastní děti postarali. 35 % dotazovaných zvolilo dceru, 15 % syna a 7 % snachu.

6.3.1 Shrnutí výsledků předvýzkumné analýzy

Výsledky mého předvýzkumného šetření, jež probíhalo v prosinci 2010, jsou podobné, jako výsledky hlavního výzkumného šetření.

Byť jsem si tuto pilotní analýzu děla pouze pro své soukromé účely, přesto jsem se nakonec rozhodla dané výsledky zveřejnit a zhodnotit. Neboť výsledky se mi zdají také zajímavé.

Tohoto dotazníkového šetření se účastnilo 35 osob a jednalo se především o osoby žijící ve Vizovicích, na ulici Říčanská. V žádném případě jsem dané osoby neoslovila posléze hlavním dotazníkem!

Celkový počet respondentů byl 35 osob.

- Z tohoto počtu dotazovaných hodnotí své vztahy se svými rodiči jako výborné 86 % oslovených.
- Vztahy se svými dětmi hodnotilo jako výborné 69 % dotazovaných a 25 % jako velmi dobré.
- 91 % těchto respondentů považuje péči o seniora za rodinnou péči a o své rodiče by se byli ochotni postarat v jejich, případně ve své domácnosti. V případě péče o seniora by uvítali pomoc terénních sociálních služeb, 71 % z celkového počtu dotazovaných.

U této otázky se výsledky obou výzkumů téměř shodují.

- 89 % dotazovaných považuje za svou povinnost postarat se o své rodiče, až zestárnou a berou tuto povinnost jako samozřejmost.
- Tuto povinnost již ale tolik neočekávají od svých dětí. Jen 51 % dotazovaných. Většina těchto oslovených uvedla jako důvod, že nechtějí být svým dětem na obtíž a přidělovat jim starosti.

Také v těchto otázkách se oba výzkumy shodovaly.

- V případě, že by respondenti potřebovali ve stáří pomoc svého okolí, 80 % z nich by si přáli, aby se o ně jejich děti postarali, v převážné většině dcera, a to 66 % odpovědí.

7 ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

K druhé části svého výzkumu jsem použila rozhovor se čtyřmi ženami, které různou mírou pečují, v jednom případě pečovaly, o své rodiče.

Jelikož všechny tyto ženy znám osobně, nejsme přítelkyně, ale žijeme spolu v malém městě a leccos o sobě víme, probíhaly naše rozhovory spíše neformální cestou. Jen jako nezávazné povídání u kávy. S každou ženou jsem se setkala zvlášť a vždy jí pečlivě vysvětlila, na co se hodlám ptát a k čemu tyto informace následně použiji. Všechny čtyři ženy s rozhovorem souhlasily a dokonce některé respondentky navrhovaly, že bychom se této problematice měly věnovat i nadále. Například psaním příspěvků do městského zpravodaje o této problematice a tímto informovat širší veřejnost, která nemá dostatek informací a neví, jak podobné situace řešit.

Jak jsem již řekla, rozhovory probíhaly sice neformální cestou, ale otázky jsem měla vždy pečlivě připravené a odpovědi na hlavní výzkumné otázky jsem si vždy pečlivě zaznamenala.

Na základě zjištěných poznatků, které jsem získala nejen z teoretického studia literatury a internetových zdrojů, které se touto problematikou zabývají, ale také ze své vlastní zkušenosti s rodinnou péčí, jsem stanovila hypotézy vztahující se k motivaci dětí (dcer), vedoucí k rozhodnutí pečovat o své rodiče, H_1 a H_2 . A hypotézy vztahující se k pomoci rodiny a sociálních služeb, H_3 a H_4 . Hypotéza H_5 a H_6 se vztahuje k osobním pocitům pečujících.

7.1 Interpretace výsledků kvalitativního šetření

V této části své práce předkládám odpovědi respondentek na hlavní výzkumné otázky, celé rozhovory jsem nepřepisovala, neboť byly velmi obsáhlé.

Hlavní výzkumné otázky jsou následující:

1. Jaká byla Vaše motivace, abyste se starala o své rodiče?

Všechny čtyři ženy na tuto otázku ihned odpověděly, že je to povinností dětí, postarat se o své rodiče.

Respondentka č. 1 uvedla, že maminka v nemocnici hodně vyváděla, neboť nebyla zvyklá na cizí prostředí a stále se bála, u ní je klidnější a spokojenější. Tato paní je také pevně rozhodnuta se o svou matku postarat až do její smrti.

Respondentka č. 2 se přiznala, že o tomto zatím nepřemýšlela, po smrti matky převzala péči o domácnost svého otce naprosto automaticky a také uvedla, že udělá vše proto, aby tatínek dožil, v co největší spokojenosti, doma. Zatím ještě přesně neví, co všechno by její péče měla obnášet, ale spoléhá především na svou rodinu, která jí s péčí pomůže.

Respondentka č. 3, tak jako respondentka č. 2, uvedla, že tyto povinnosti dělá automaticky a ani by ji nenapadlo, že by svým rodičům, když potřebují, neposloužila. Snaží se dělat vše, co rodiče potřebují, aby mohli spokojeně žít ve svém domě. O přestěhování rodičů k sobě domů zatím neuvažovala.

Respondentka č. 4, která již o své rodiče nepečuje, si svou matku po smrti otce vzala k sobě domů, kde spolu několik let hospodařily a staraly se o respondentčiny dva syny. Paní se rozvedla, tak pomoc matky s radostí uvítala. Postupem času se zdravotní stav její maminky zhoršoval natolik, že byla ke konci života již plně nesoběstačná. Žily spolu ve společné domácnosti přes dvacet let a respondentku prý nikdy nenapadlo, že by to mělo být jinak.

2. Byly Vaší motivací peníze nebo majetek?

U této otázky se respondentky také shodly, že majetek nebo peníze jejich motivací rozhodně nebyly. Veškerá péče je poskytována z lásky.

Respondentka č. 3 s trochou nadsázky dokonce řekla, že by byla ochotna platit vysoké částky, jen aby její rodiče nestárli a mohli být opět plně soběstační, protože si myslí, že dříve, když spolu pracovali na zahrádce nebo jezdili na výlety, byli spokojenější a šťastnější.

Respondentka č. 1 k této otázce ještě dodala, že nenechá matku umřít nikde mezi cizími, byť jejich vztah nebyl v minulosti nijak idylický, přesto cítí ke své matce tuto morální povinnost, která se nedá vykoupit žádnými penězi.

„Vše co máma měla, jsme spolu utratili již během doby, kdy byla ještě fit, nakonec nám zbyla jen láska“ (respondentka č. 4).

3. Co všechno pro seniora obstaráváte? Jaký je rozsah Vaší péče?

Respondentka č. 1 dělá vše co je potřeba. Ráno začíná hygienou, dopomoc na toaletu, příprava jídla, maminka jí sama, stačí pouze občas dohlédnout, podává léky atd.

Respondentka č. 2 uvedla, že většinu věcí nechává na tatínkovi. Obědy mu přes týden dováží sociální služba a o víkendu obědvá s nimi. Občas dohlédne, zda má domácnost v pořádku. „*Někdy musím opravdu nadávat, aby si alespoň umyl nádobí, jednou za čas mu pořádně vygruntuju, to pak celý týden bručí, že mu to tam všechno smrdí jak v parfumerii a že nemůže nic najít, asi jako každý chlap.*“ (respondentka č. 2). Dále tatínkovi pere, žehlí a obstarává nákupy, ale jinak je senior soběstačný a vše si obstarává sám. Trochu si respondentka postěžovala, že není moc pořádný, což prý nikdy nebyl, ale nyní, když po něm musí uklízet ona, vidí to více, než když tuto úlohu zastávala matka.

Respondentka č. 3 bydlí na druhém konci města, než její rodiče a snaží se, jezdit k rodičům každý den po práci, většinou jen tak na návštěvu a obstarává nákupy. V případě potřeby rodiče vozí k lékaři nebo ke kadeřníkovi apod. Především v zimě, když je sníh a náledí a rodiče se bojí jít sami ven, to je pravidelně vozí i do kostela.

Respondentka č. 4 stručně uvedla, že dělala všechno. Ke konci života maminky už respondentka musela obstarávat vše od krmení až po výměnu pleny. Když maminka nespala, četla jí romány od Vlasty Javořické, ty měla maminka vždy ráda a dělala to do poslední chvíle, i přesto, že maminka již nikoho nepoznávala a s nikým nekomunikovala.

4. Očekáváte pomoc od státu nebo od města, využíváte síť sociálních terénních služeb?

Pomoc od státu ve smyslu příspěvku na péči pobírá jen maminka respondentky č. 1, která je ve 3. stupni závislosti a své pečovatelce tento příspěvek pečovaná dává.

Otcí respondentky č. 3, byl uznán první stupeň nesoběstačnosti. Tento příspěvek byl od letošního ledna snížen z původních 2 000 Kč na nynějších 800 Kč.

Také matka respondentky č. 4 pobírala příspěvek na péči třetího stupně, i když byla již plně nesoběstačná, respondentka jej nenechala zvýšit.

Respondentka č. 2 vykonává svou péči bezplatně, „*sem tam mi táta nějakou tu stovku dá, ať něco koupím dětem nebo jim dá peníze sám, když je Trnkobraní nebo když odjíždějí na školu*“ (respondentka č. 2). Otec žádný příspěvek na péči nepobírá a ze sociálních služeb využívá jen rozvoz obědů.

Rovněž respondentka č. 3 vykonává svou péči bezplatně. Je pravdou, jak respondentka s úsměvem přiznala, že po vyúčtování nákupu, jí její matka částku vždy zaokrouhlí nahoru na celé stokoruny, na benzín.

A manželé se snaží být co nejvíce samostatní, snaží se starat jeden o druhého navzájem, tudíž také žádné sociální služby nevyužívají.

O terénních sociálních službách pro seniory, které nabízí společnost Dotek o.p.s., ve Vizovicích, respondentky ví, respondentka č. 2 a respondentka č. 3 o těchto službách informovali i své seniory, ale jak samy uvedly, stokorunová hodinová sazba se seniorům zdá vysoká.

„Než aby táta dal někomu stokorunu za to, že mu umyje tři okna, to je raději nechá špinavé, není lakomý, ale sto korun, je pro něj stále tolik, kolik před dvaceti lety“ (respondentka č. 2).

Podobnou odpověď uvedla i respondentka č. 3. Dnešní senioři byli vždy zvyklí hodně šetřit a spíše finančně pomáhat svým dětem a své rodině. Jakékoli výdaje, které podle nich nejsou nevyhnutelné, jsou zbytečné a považovány za zbytečné plýtvání.

Respondentka č. 1 má pro maminku vypůjčenou polohovací postel a toaletní židli z pečovatelské služby ve Vizovicích, jejich pronájem měsíčně platí. Jiné služby zatím nevyhledala, i když o nich ví a nabídka služeb se jí zdá dostačující, ale zatím vše, podle ní, zvládá rodina sama.

Respondentka č. 4 má také doma toaletní židli, kterou pro maminku zakoupila a měsíčně platila pronájem polohovací postele, tu po smrti maminky vrátila. Několikrát volala terénní pečovatelky na pomoc při koupání maminky, ale nebylo to pravidelně.

Také jí se jeví nabídka služeb pro seniory v okolí Vizovic dostačující. I tato respondentka uvedla, že staří lidé nikdy nebyli zvyklí si platit služby, jako úklid domácnosti, donášku nákupů apod. a proto tyto služby nevyužívají.

5. Pomáhá vám Vaše rodina a jak?

Respondentka č. 1 se v péči střídá se svou dcerou, která bydlí ve vedlejší domě a je momentálně na mateřské dovolené. Nyní, když je manžel na neschopence, pohlídá maminku i on a o víkendu vypomůže i syn, který studuje v Olomouci střední školu. Manžel respondentky pomáhá s koupáním a složitějším přemísťováním pečováné. Například

uložení do houpacího křesla na zahradě, kde se mamince velmi líbí, je pro jednu osobu dost náročné.

„Rodina mi pomůže mámu přenést, občas ji děti pohlídají, ale většinou to musím zvládnout sama“ (respondentka č. 1).

Naopak respondentka č. 2 uvedla, že toho zase až tolik na práci nemá. *„Moc toho nedělám, ten úklid zvládám sama, občas pošlu holku, ať dědovi trochu poklidí, ale nikdo mi jinak nepomáhá. Taky táta od nikoho žádnou pomoc nechce. Pokud něco potřebuje, řekne si rovnou mě“* (respondentka č. 2).

Respondentku č. 3 v náročnějších úkolech, především co se údržby domu týká, nahrazuje její bratr, případně manžel. Její rodiče se ale všemocně snaží své děti neobtěžovat a málokdy se se svými problémy nebo přáními svým dětem svěřují. Většinou se tyto potřeby respondentka dozvídá od cizích lidí, kterým se maminka respondentky se svým trápením svěří.

Respondentka č. 4 žila se svou maminkou poslední dobou již sama. Oba její synové již mají své rodiny a odstěhovali se. Veškerou péči tedy zastávala respondentka sama. Občas volala některému ze synů, pokud si potřebovala něco neodkladného zařídit nebo využila terénních služeb.

6. Kdo pečuje o seniora, když jedete např. na dovolenou?

Tři respondentky uvedly, že ani v tomto případě žádné sociální zařízení nevyhledaly.

Respondentka č. 1 již léta nikam s manželem nejedí, manžel je nimrod, volné chvíle tráví s puškou v lese a nikam se mu cestovat nechce. Ona jezdí k moři pravidelně v létě s kamarádkou. A těch pár dnů to vždy zvládne rodina sama. Respondentka jen napíše instrukce, popřípadě důležitá telefonní čísla. *„Napíšu jim důležité telefonní čísla, od hasičů po pohřebáky a svůj telefon vypnu“* (respondentka č. 1).

Respondentka č. 2 uvedla, že když někam odjíždí, tak ponechají tatínka svému osudu. Jen informuje sousedy, že odjíždějí pryč, aby se zašli za tatínkem podívat a popřípadě mu pomohli, ti s tímto nemají žádný problém, dokonce si se sousedkou tuto službu oplácejí. Pokud by to ovšem bylo nezbytné, pokusila by si domluvit na dobu rodinné dovolené pro otce pečovatelku. Rozhodně by se kvůli rodinné péči nevzdala dovolené s rodinou.

Respondentka č. 3 předává péči během dovolené bratrovi, se kterým jsou takto domluveni.

Respondentka č. 4 sice na dovolenou už léta nikam nejela, jak uvedla, ani ji to neláká, ale když musela před dvěma lety na operaci kyčelního kloubu, umístila maminku dočasně do respitní péče.

7. Máte s pečovaným někdy nějaké konflikty? Chválí Vás za Vaši péči?

Všechny respondentky uvedly, že se nějaké konflikty samozřejmě občas vyskytnou, ale je to jen málo.

Respondentka č. 1, například, nesmí mamince zavřít dveře od pokoje a vypnout televizi. To okamžitě začne vyvádět a křičet.

Respondentka č. 2 má se svým otcem spíše konflikty typu: otec – dcera. Když si její otec osvojuje i v jejích 45 ti letech právo na to, aby ji zasahoval do jejího života, výchovy dětí a radil jí, co má a co nemá dělat. Hádky se ale vyskytují jen zřídka. *„Dříve jsem se s ním hádala, ale nyní už to tak neřeším. Nechám ho a potom si stejně udělám sama, jak chci.“*

Respondentka č. 3 si postěžovala, že konflikty mezi ní a jejími rodiči nejsou, ale převelice ji zlobí, že si rodiče neřeknou, co potřebují. Ona se nakonec dozví od cizích lidí, jak si její maminka stěžuje v kostele kamarádkám, že neví jak to a to bude, protože na to už její manžel nestačí a ona to sama nezvládne. *„No například tento měsíc, já se až od M. M. dozvěděla, jak je zase máti zoufalá, protože nenasadí zeleninu, protože už táta nezvládne porýt zahradu. Teprve až jsem se jí zeptala, zda chce porýt, až po dlouhých vytáčkách řekla, že ano, druhý den přijela dcera se zetěm a babině zahradu za chvíli poryli, ale to musí předtím celé město vědět, jak jsme neschopní, že babce ani tu pitomou zahradu neporyjeme. A tak je to u nás se vším.“* (respondentka č. 3). Z této snahy rodičů, nepřidělavat dětem starosti a zbytečně je nezatěžovat, vyvstává nejvíce konfliktů mezi nimi.

Respondentka č. 4 uvedla, že mezi ní a matkou ke konfliktům také docházelo, ale poslední dobou jen velmi zřídka. Za těch spoustu let společného soužití si už na sebe zvykly. *„Pokud bych mohla vrátit čas, byla bych uctivější, ne vždy jsem se chovala vhodně, ale to už je život“* (respondentka č. 4).

Spíše než o konfliktech, se respondentky rozpovídaly o tom, že je senioři spíše chválí, když pro ně něco udělají. Někdy prý stačí i malé pohlazení, pohled. Pocity beznaděje ani úzkosti si nepřipouští.

Respondentka č. 2 si případnou smrt svého otce ani nedokáže představit, je čilý, i přes drobné neduhy je zcela zdravý. *„I když vrčí, když mu uklízím, je to od něj taková nějaká pochvala, to on jenom tak a kdyby umřel, to bych už kromě manžela a dětí byla úplně sama na tom světě.“*

Také respondentka č. 3 uvedla téměř totožnou odpověď, že smrt svých rodičů si nedokáže představit a ani se touto myšlenkou nezaobírala a ani se jí zaobírat nechce.

Respondentka č. 1 si také pocity beznaděje nepřipouští. Někdy je jí trochu teskně, když si vzpomene, že to již nikdy nebude jako dřív, ale těší se z každého dne, kdy se zdravotní stav maminky nezhoršuje.

Na téma smrti pečovaného se ovšem nejvíce rozpovídala respondentka č. 4. Pokud pečovaný žije, nemáte čas a ani náladu přemýšlet nad tím, co bude, až potom. Děláte to, co je třeba teď. V konečné fázi péče je to nikdy nekončící kolotoč povinností. Teprve až ten konec přijde, teprve potom máte čas přemýšlet. *„Z počátku se Ti trochu uleví, že máš ten očištec už za sebou, ale jakmile si trochu odpočineš, začne Ti něco chybět a tu prázdnotu jen těžko zaplňuješ. O to hůř, když je Ti 62 roků a jsi sama.“*

Na toto téma bych si zde prosím dovolila jen krátkou poznámku: Z této větou rozhodně souhlasím, tu prázdnotu, která smrtí pečovaného vznikne, lze opravdu jen těžko zaplnit a to vám nemusí být ani 62 let a nemusíte být sami.

8. Jaké vztahy má pečovaný senior ke svým vnoučatům?

Všechny respondentky uvedly, že velmi kladný.

Maminka respondentky č. 1 prý vždy úplně ožije, když za ní přiběhne její dvouletá pravnučka. Strašně ráda se dívá, jak jí něco ukazuje nebo povídá.

Respondentka č. 2 ještě vnoučata nemá, ale s jejími dětmi si tatínek více povídá než s ní, ani na její dceru není tolik hubatý jako na ni. A když přijede na návštěvu sestra s vnoučaty, které ještě chodí na základní školu, to tatínek jakoby omládne.

Respondentka č. 3 je čerstvou babičkou, má ročního vnuka. Její rodiče se se svým prvním pravnukem rádi pobaví. Ale její dcera za nimi s dítětem dochází jen zřídka, také s bratrovými dcerami nemají rodiče tak blízký vztah, jako s ní, vlastní dcerou.

Respondentka č. 4 uvedla, že společná výchova jejich dětí nebyla vždy správná. *„Babička byla vždy ta hodná a já, ta zlá. Kluci toho dost zneužívali.“* Ale když se její mamince

narodilo první právniče, byla v sedmém nebi. Postupem času přibývali další, pokud jí zdraví sloužilo, dokázala se všem věnovat a byla mezi nimi opravdu šťastná. I přes špatný zdravotní stav si dokázala dlouho udržet v paměti jména a podobu nejen svých vnuků, ale také právniče.

9. Jaké jsou reakce Vašeho okolí na to, že jste se rozhodli pečovat o své rodiče?

Zde se odpovědi respondentek výrazně lišily. Pohled okolí na péči je různý a hodně záleží na soběstačnosti pečovaného.

Respondentka č. 1 na tuto otázku odpověděla, že nyní si již jejich sousedé zvykli. Před několika lety, tato respondentka dochovala se svým manželem svého tchána. Byť byl v posledních letech života již plně nesoběstačný a se silnou demencí, dochovala jej v jeho domácím prostředí. Někteří lidé ji pomlouvali, že tchána doma trápí, že tito lidé patří do ústavu a ona si jej nechává doma jen kvůli penězům. Paradoxně to bylo ještě v době, kdy se léta péče o seniora nezapočítávaly pečovaným ani na důchod. Také dnes se občas setkává s reakcí, že jí lidé tvrdí, že tito lidé patří do ústavu a nemají mezi „normálními“ lidmi co dělat. Ale paní je pevně rozhodnuta dochovat maminku doma, i přes občasné nesouhlasné reakce.

Respondentka č. 2 ani respondentka č. 3 se s žádnými negativními reakcemi okolí nesešli. Spíše jsou občas pochváleny sousedkami nebo přáteli rodičů, že se chovají jako hodné děti.

Respondentka č. 4 uvedla, že do očí jí nikdo nic špatného neřekl. Ale ví, že se najdou mezi lidmi takoví, kteří lidmi, co se rozhodli poskytnout rodičům péči, pohrdají a za veškerou péči vidí jen příspěvek na péči. *„Jednou mě potkala sousedka a ptala se mě, jak se má maminka, tak jsem jí řekla, že je už na tom špatně, měla jsem špatný den a potřebovala jsem se vypovídat. Místo toho, aby mě dodala trochu energie, kterou jsem v tu chvíli tolik potřebovala, mi řekla: Já se ti holka divím, že ji už nedáš pryč. No, v tu chvíli jsem nebyla schopna slova.“*

7.2 Hypotézy

Ještě před zahájením rozhovorů a získání odpovědí na výzkumné otázky jsem si stanovila hypotézy.

H₁: Finanční odměna nebyla motivací k rodinné péči.

Tato hypotéza se potvrdila. Neboť všechny ženy shodně uvedly, že jejich motivací pro péči o své rodiče v žádném případě nebyly peníze ani jiný majetek.

H₂: Emocionální pomoc státu a okolí je dostačující a pečující osoby jsou dostatečně motivovány pro péči o své rodiče.

Tato hypotéza se nepotvrdila, ani jedna z žen neuvedla, že by cítila nějakou zvláštní podporu od státu nebo od obce. Spíše se cítí být znevýhodněny, neboť musí zvládat vše, děti rodinu, povolání i péči o seniora. V dnešní době je daleko jednodušší umístit stárnoucí rodiče do domova pro seniory a nechat následnou péči o ně státu.

H₃: Rodina se do péče zapojuje a pomoc rodiny je, dostačující.

Tato hypotéza se potvrdila, všem pečujícím ženám jejich rodinní příslušníci s péčí o seniora pomáhají. Nejvíce práce ale zastávají ony samy.

H₄: Sociální služby pro seniory, v okolí Vizovic jsou dostačující a pečující jsou o nich dostatečně informováni.

Také tato hypotéza se plně potvrdila. Pečující ženy jsou dostatečně informovány o nabídce sociálních služeb pro seniory ve svém okolí, ale využívají je minimálně.

Toto zjištění ale nevyplývá z neinformovanosti pečujících, ale především z toho, že senioři, kteří pobírají příspěvek na péči, jej spíše pokládají za přilepšení k důchodu, než aby jej dali cizím lidem, za něco, co ještě před lety dělali sami a zadarmo.

H₅: Pokud rodina funguje jako celek, není péče o seniora nijak vyčerpávající a pečující osoba ji nepovažuje za něco výjimečného.

Tato hypotéza se spíše potvrdila. Tři ze čtyř žen se shodly, že bez pomoci své rodiny by péči o seniora sice zvládly, ale byla by pro ně náročnější. A více by je vyčerpávala. Pouze jedna žena tvrdila, že si vždy dokázala pomoci sama, nanejvýš s pomocí sociální služby.

H₆: Mužská úloha v péči je jiná, než úloha ženy.

Tato hypotéza genderových rolí v rodině, se potvrdila plně. Péče o děti, rodiče a domácnost byla a je vždy úkolem ženy. Úloha muže při péči v rodině není zanedbatelná,

ale je jiná. Všechny respondentky tento názor potvrdily a některé se s ním dokonce i ztotožnily.

8 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ OBOU ŠETŘENÍ

Tématem této práce je, zjistit pomocí výzkumného šetření, jaká je míra mezigenerační solidarity, především uvnitř rodiny. Jak vnímají jedinci mezigenerační solidaritu ve své rodině. Zda cítí potřebu kontaktu se svými rodiči, se svými dětmi, popřípadě vnoučaty. Nebo berou mezigenerační solidaritu jen jako nějaké nutné zlo, v podobě odvodů do důchodového systému?

A v neposlední řadě, zda cítí děti povinnost, postarat se ve stáří o své rodiče. A jak? Vybrat pro své rodiče vhodné pobytové zařízení a přenechat péči státu nebo cítí potřebu vrátit jim „dluh z dětství“ a vynasnaží se o své rodiče postarat v jejich domácím prostředí?

Vztahy se svými rodiči hodnotilo známkou výborně 51 % dotazovaných a 33 % dotazovaných zvolilo známku velmi dobré, jen jeden respondent označil svůj vztah s rodiči známkou 5.

Vztahy se svými dětmi hodnotili respondenti z 65,5 % známkou výborně a 31 % uvedlo, velmi dobré.

Na otázku, zda dotazovaní cítí potřebu postarat se o své rodiče, až zestárnou, odpovědělo 84 % dotazovaných, že ano. 87,5 % dotazovaných považuje péči o seniora za rodinnou záležitost. Nejčastěji s pomocí sítě sociálních služeb, tj. 71 % dotazovaných. 16,5 % dotazovaných považuje péči o stárnoucího rodiče dokonce za výhradně rodinnou záležitost.

Tuto péči, především s ohledem na její náročnost a úskalí s ní spojenou, už tolik nevyžadují od svých dětí, jen 51 % dotazovaných. Ale i přesto, by 57 % respondentů v případě potřeby chtělo, aby se o ně jejich děti na sklonku života postarali.

Také se potvrdila hypotéza genderových rolí, kdy péče o děti, domácnost a také o rodiče, byla vždy úkolem ženy. Tento názor i přes veškerou modernizaci doby nadále přetrvává.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 35 % respondentů by v případě potřeby chtělo, aby se o ně postarala dcera, 15 % uvedlo syna a 7 % snachu. Syna uváděli především ti respondenti, kteří měli právě jen toto jedno dítě a ještě neměli vnoučata, tudíž se dá předpokládat, že byl svobodný. Snachu uváděli ti respondenti, kteří měli již vnoučata, tudíž se dá předpokládat, že ji znali a již ji přijmuli do své rodiny jako právoplatného člena.

Na základě kvantitativního šetření s osobami pečujícími o seniora se potvrdila hypotéza H_1 , že tyto osoby k rozhodnutí přijmout svého rodiče do péče, v žádném případě nemotivovaly peníze, ani žádný jiný majetek.

Hypotéza H_2 se nepotvrdila, neboť pečující necítí dostačující emocionální podporu státu ani okolí. Stále totiž mezi lidmi převládá názor, že lidé, kteří již nesplňují požadavky doby, by se měli separovat. A ti, kteří na tento názor odmítnou přistoupit, jsou v dnešní době ještě stále spíše znevýhodňováni.

Hypotéza H_3 se potvrdila, rodinní příslušníci pečujících se do péče o nesoběstačné členy zapojují také, jejich úloha je ale jiná, než úloha pečujících.

Hypotéza H_4 se také potvrdila, sociální služby poskytující pomoc jak seniorům, tak i pečujícím rodinám, jsou v okolí Vizovic dostačující a všichni dotazovaní pečující jsou o nich dobře informováni. Využívají je však minimálně. Převážně z toho důvodu, že poplatky za služby se zdají být seniorům příliš drahé.

Hypotéza H_5 se potvrdila jen ze $\frac{3}{4}$. Většina pečujících se shodla, že bez pomoci rodiny je péče náročnější a vyčerpávající, jen jedna pečující s tímto názorem nesouhlasila. Podle této osoby stačí, když funguje síť sociálních služeb, které v případě potřeby pomůžou.

Hypotéza H_6 se absolutně potvrdila.

Už z prvního dotazníkového šetření, probíhajícího v prosinci 2010, vyplynulo, že pohled na ženu a muže, co se poskytování jakékoli péče týká, je jiný. Z tohoto průzkumu 66 % dotazovaných označilo, že si přeje za poskytovatele péče pro svou osobu ve stáří dceru. Jen 14 % dotazovaných označilo syna.

Z výzkumného šetření, probíhajícího v únoru a březnu 2011, vzešly obdobné výsledky. 35 % dotazovaných by volilo dceru, 15 % syna a 7 % snachu.

Respondentky, se kterými jsem uskutečnila rozhovory, tento názor také potvrdily. Některé s ním i dokonce souhlasily.

8.1 Celkové zhodnocení

Z mého celkového zkoumání mezigenerační solidarity tedy vyplývá, že i přes stále sílící trend, směřující k většímu osamostatnění nukleárních rodin a větší nezávislosti na rodičích a příbuzných celkově, zůstávají vztahy mezi generacemi v rodinách více než dobré

a případné komplikace se snaží rodina řešit sama, s ohledem na všechny své členy. Rodinnou solidaritu a péči neovlivňuje jen vztah mezi pečovaným a pečovatelem, ale ovlivňují ji i další vztahy s ostatními příslušníky rodiny, do které pečovaný patří.

Mezigenerační solidarita se nezačne utvářet najednou, v nějakém krátkém časovém úseku, když je jí najednou potřeba, ale je jí nutno budovat v delším časovém horizontu.

ZÁVĚR

„Ve společnosti dnes panuje silné přesvědčení, že ztráta obvyklých schopností a nezávislosti zanechává člověka v nedůstojném postavení. Naše společnost vyhrazuje nejvyšší úctu mládí, vitalitě a sebeovládání a přisuzuje těmto vlastnostem důstojnost, zatímco jejich nedostatek považuje za nedůstojný. Tělesné znaky nemoci nebo pokročilého stáří se považují za degradaci a chátrání těla se stává zdrojem rozpaků, místo aby na ně lidé nahlíželi jako na nevyhnutelný vývoj člověka.“ (Byock, 2005, str. 298)

I přesto, že se dnes hodně mluví spíše o vyčlenění seniorů ze společnosti, s ukončením jejich ekonomické aktivity, o úpadku sociálního citění, především u mladé generace, o celkové degradaci osobnosti omezené pouze na označení senior, dnes vnímané spíše hanlivě. I přes tato a všechna podobná tvrzení, z mého výzkumu vyplývá, že míra solidarity mezi generacemi ve své vlastní rodině, je dosti vysoká. Děti se nezříkají odpovědnosti za péči o své rodiče, vztahy mezi dětmi a jejich rodiči se jeví jako více než dobré z obou stran a přínos vnoučat pro seniory a naopak, je nezanedbatelný.

Bohužel se jedná jen o šetření na jednom malém městě. Toto šetření pouze nastínilo pohled na mezigenerační solidaritu v rodině.

Ve své práci jsem se snažila přiblížit pohled na vztahy mezi rodinnými příslušníky od nejobecnějších až ke konkrétním. Vždyť toto téma se týká každého z nás. Ať se nám to líbí nebo ne, stárnutí populace se netýká jen těch kolem nás, ale také nás samotných a jaké bude naše stárnutí?

Zajímalo mne především, jaké mají dotazovaní vztahy se svými dětmi a jaké se svými rodiči? Se kterou generací mají vztahy vřelejší? Cítí povinnost postarat se o své rodiče? Očekávají to samé od svých dětí?

Touto prací jsem pouze poukázala na danou problematiku. A proto se domnívám, že by bylo jistě přínosné, udělat podobné šetření u jednotlivých věkových kategorií. Zvláště s generací do 40 ti let, která péči o rodiče většinou ještě neřeší, s onou, již zmiňovanou tzv. „sendvičovou generací“, pro tento výzkum nejzajímavější a dále s generací seniorů, kteří již tuto péči využívají nebo ji alespoň očekávají.

Neustále se mluví o mezigenerační solidaritě, i eurokomisař Vladimír Špidla ve své Zelené knize podtrhuje mezigenerační solidaritu jako jedno z možných řešení krize sociálního státu. Ale bohužel, stále se jen mluví.

A přitom rodiny se nezřikají svých povinností a ve většině případů by i rády svých povinností dostály. Ale jelikož péče o seniora může trvat i několik let, nelze se rozhodnout ze dne na den, a musí se do péče zapojit vždy celá rodina! Pečovatel je nakonec většinou nucen opustit zaměstnání, rodina tak přichází o část příjmu, který by měl sice částečně nahradit příspěvek na péči, ale ten bývá častokrát daleko nižší, než původní plat pečující osoby. Pečovaný vyžaduje postupem času stále více péče, až už na nic jiného nezbyvá pečujícímu čas, než na péči. A až svou péči skončí, zjišťuje náhle, co všechno se během té doby ve světě událo. Velice špatně si tyto osoby potom hledají uplatnění, především jsou znevýhodněny na trhu práce.

Také náš právní systém by potřeboval rehabilitaci. Pečující osobou nemusí být vždy jen manželé nebo děti, ale dnes je dosti časté, že se do této situace dostávají snachy, už vdovy, nebo naopak vnučky, vnuci. S tímto náš právní systém ale nepočítá. Při vyřizování jakýchkoli záležitostí, jsou tyto osoby brány jako cizí. Také v dědickém řízení, pokud měl pečovaný děti a nezanechal závět', se s těmito osobami nepočítá. Můžou teoreticky podat žádost o znovuprojednání dědického řízení, ale to jde také velmi obtížně, neboť to jde také mimo tyto osoby. Úmrtní list se vydává také přímým potomkům, a pokud pečovatel potřebuje například přepsat telefon nebo elektřinu, bez úmrtního listu to nelze a vše musí obstarat přímý potomek zemřelého. Také při pobytu pečovaného v nemocnici se s vámi lékaři baví jinak, než s přímým potomkem.

Troufám si odhadovat, že situací, kdy se do vztahu rodinné péče budou dostávat spíše vnoučata seniorů, bude přibývat. Nejen proto, že vztahy těchto generací bývají vřelejší, ale také právě pro oné, již tolikrát zmiňované stárnutí populace. Dnes se osoby dostávají do rolí pečovatelů kolem 50tého roku, kdy už jim samotným ubývají síly. Žena, která po padesátém roku opustí zaměstnání kvůli péči, jen velmi obtížně, po ukončení péče, nalezne opět kvalitní zaměstnání. Proto rodiny už dnes hledají jiné alternativy. Ale náš právní systém na tyto změny nedokáže zatím pružně reagovat.

Proto bych si velice přála, aby se změnil celkový pohled okolí na pečující osoby, aby na ně nebylo nahlíženo jako na nějaké „exoty“, kteří vykonávají něco nenormálního, na osoby,

kterým se nechce pracovat, proto jsou doma. Hodně lidí si například myslí, že kdo má doma seniora, ten má doma také automaticky 12000 měsíčně a ještě jeho důchod jako bonus.

Aby, až svou péči pečující ukončí, mu byl umožněn návrat do zaměstnání. Nebo mu byla automaticky nabídnuta alespoň psychická pomoc.

Při svém šetření jsem došla k názoru, že nabídka služeb pro pomáhající rodiny, je v našem městě dostačující, informovanost pečujících je také dobrá, ale i přesto se snaží rodiny veškerou péči zajistit samy.

Přínos do budoucna bych viděla především ve snaze informovat občany o péči. Ale ne ve smyslu představení nabídky služeb, ale především v poukázání na to, proč tyto služby využívat a nestydět se přiznat si, že rodina potřebuje v péči občas pomoc. A apelovat na své spoluobčany, aby se nezříkali péče o své rodinné příslušníky. Například tak, jak to nabízela jedna respondentka, přispívat tímto tématem pravidelně do místního zpravodaje.

A v neposlední řadě bych si velice přála, aby si i samotné pečující osoby uvědomily, že vykonávají velmi těžkou, ale vzácnou práci a nestyděli se za ni.

V žádném případě se stále ještě nejedná o něco normálního, co by udělal pro své rodiče nebo prarodiče každý.

Proto mne také velice zaujalo především zjištění, že většina dotazovaných osob odpověděla na otázku péče o seniora, že ji považuje spíše za rodinnou s přispěním sítě sociálních služeb, v 16,5 % případů, za výhradně rodinnou záležitost. Jen 4,5 % dotazovaných osob by seniora umístilo do ústavu. Tento nový trend v poskytování sociálních služeb, kterým se v poslední době deinstitutionalizace sociálních služeb pro seniory a nejen pro ně, stává, přijímá i převážná většina dotazovaných respondentů. Pokud tedy jen 4,5 % dotazovaných, z celkového počtu respondentů to je 5, by svého rodiče umístilo do státního nebo jiného pobytového zařízení, proč se tedy tolik seniorů, i plně soběstačných a s početným příbuzenstvem, ocitá na stáří v domovech pro seniory? A proč je stále poptávka po těchto zařízeních vysoká a neklesá? Vždyť čekací doba na umístění seniora do domova je v Praze až 6 let a pro manželský pár, ještě delší. Na Zlínsku je čekací doba o něco kratší, od dvou do čtyř let.

Proto by jistě nebylo na škodu zjistit, jaká byla motivace těchto seniorů, aby opustili své domovy a zda je rodiny v jejich rozhodnutí ovlivnily.

Ať již výsledky šetření budou do budoucna nějakým přínosem, či nikoli, zůstává samozřejmostí, že své vztahy, nejen ke své rodině, ale i k širšímu okolí, bychom si měli hýčkat a pěstovat. A jít příkladem, především svým vlastním dětem, neboť ty jsou našim zrcadlem.

A nejen tak, jak my se chováme k nim nyní, ony se budou jednou chovat k nám, ale také tak, jak se chováme my k našim rodičům a prarodičům, jakou jim projevujeme úctu, náklonnost, pomoc a péči, jak o nich hovoříme, to vše si naše děti zapamatují a jednou se tak možná budou chovat ony k nám.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BYOCK, I. *Dobré umírání*. Praha: Vyšehrad, 2005. 322 s. ISBN 80-7021-797-9.
- [2] DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. 127 s. ISBN 80-7178-249-1.
- [3] HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1990. 416 s. ISBN 80-7038-158-2.
- [4] HAŠKOVCOVÁ, H. *Manuálek sociální gerontologie. České ošetrovatelství 10*. 1. vydání. Brno: NCO NZO, 2004. ISBN 80-7013-363-5.
- [5] KALVACH, Z. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada Publishing, 2004. 861 s. ISBN 80-2470-548-6.
- [6] KALVACH, Z. *Geriatrické syndromy a geriatrický pacient*. Praha: Grada Publishing, 2008. 336 s. ISBN 978-80-2472-490-4.
- [7] KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Slon, 2005. 160 s. ISBN 80-86429-41-5.
- [8] KLEVETOVÁ, D. - DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2169-9.
- [9] KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak neztratit nadšení*. Praha: Grada, 1998. 131 s. ISBN 80-7169-551-3.
- [10] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0.
- [11] MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
- [12] MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. 309 s. ISBN 80-7178-473-7.
- [13] MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 312 s. ISBN 978-80-7367-331-4.
- [14] SOŠKOVÁ, E. *Senioři vítáni - sborník případových studií*. Praha: Otevřená společnost, 2008. 139s. ISBN 978-80-87110-9.

[15] SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 248 s. ISBN 978-80-86429-62-5.

[16] TOŠNEROVÁ, T. *Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině*. Praha: Ambulance pro poruchy paměti 3. LF UK, 2002. 62 s. ISBN 80-238-9505-2.

[17] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

[18] VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*. Praha: Grada Publishing, 2007. 96 s. ISBN 978-80-247-2170-5.

Internetové zdroje:

[19] MPSV, *Bílá kniha v sociálních službách*. [on-line]. Praha: MPSV, 2003. Dostupný z: □ http://www.mpsv.cz/files/clanky/736/bila_kniha.pdf □ [12. 03. 2011].

[20] **Zákon** č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In *Právní předpisy pro sociální služby* [online].MPSV. Dostupné z: < http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf> [02. 04. 2011].

[21] **JEŘÁBEK**, H. a kol. Rodinná péče o staré lidi [online]. Praha: CESES FSV UK, 2005. Dostupné z: < http://ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit05_11_jerabek.pdf > [02. 04. 2011].

[22] **VESELÁ**, J. *Sociální služby poskytované seniorům v domácnostech*. [online]. 2003. Dostupné z: < <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/slusen.pdf>> [28. 03. 2011].

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

%	procento
apod.	a podobně
č.	číslo
ČR	Česká republika
Kč	Koruna česká
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
Sb.	Sbírka
str.	strana
Tab.	Tabulka
tj.	to je
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Věk respondentů

Graf č. 2: Pohlaví respondentů

Graf č. 3: Péči o seniora považujete za

Graf č. 4: Považujete za samozřejmost postarat se o své rodiče, až zestárnou?

Graf č. 5: Očekáváte také Vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?

Graf č. 6: V případě potřeby byste chtěl/a, aby se o vás postaral/a

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1: Věk respondentů

Tab. č. 2: Věk respondentů

Tab. č. 3: Pohlaví respondentů

Tab. č. 4: Pohlaví respondentů

Tab. č. 5: Jak daleko bydlíte od svých rodičů?

Tab. č. 6: Jak často se vidíte se svými rodiči?

Tab. č. 7: Žijí ještě oba Vaši rodiče?

Tab. č. 8: Pokud vaši rodiče žijí, jsou

Tab. č. 9: V případě, že jsou Vaši rodiče (nebo jeden z nich) částečně nebo úplně nesoběstační, jak je zajištěna jejich péče?

Tab. č. 10: Péči o seniora považujete za

Tab. č. 11: Péči o seniora považujete za

Tab. č. 12: Kolik máte dětí?

Tab. č. 13: Jak často se vidíte se svými dětmi?

Tab. č. 14: Kolik máte vnoučat?

Tab. č. 15: Jak často se vidíte se svými vnoučaty?

Tab. č. 16: Jaké máte nebo jste měli vztahy se svými rodiči?

Tab. č. 17: Jaké máte vztahy se svými dětmi?

Tab. č. 18: Jaké máte nebo jste měli vztahy se svými rodiči?

Tab. č. 19: Jaké máte vztahy se svými dětmi?

Tab. č. 20: Zasahovali Vám Vaši rodiče do výchovy Vašich dětí?

Tab. č. 21: Zasahujete Vy Vaším dětem do výchovy jejich dětí?

Tab. č. 22: Považujete za svou povinnost postarat se o své rodiče?

Tab. č. 23: Považujete za svou povinnost postarat se o své rodiče?

Tab. č. 24: Očekáváte také Vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?

Tab. č. 25: Očekáváte také vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?

Tab. č. 26: V případě potřeby, byste chtěl/a, aby se o Vás postaral/a

Tab. č. 27: V případě potřeby, byste chtěl/a, aby se o Vás postaral/a

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dotazník

P II: Dotazník – předvýzkumné šetření

P III: Charakteristika respondentek rozhovorů

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážený pane, vážená paní,

dovolte mi, abych Vás požádala o vyplnění tohoto krátkého dotazníku. Dotazník je zaměřený na zjištění kvality mezigeneračních vztahů a solidarity v rodinách. Pokud se rozhodnete na některou otázku neodpovědět nebo se Vás netýká, prosím, neodpovídejte.

Tento dotazník je naprosto anonymní a žádná informace nebude zneužita, bude sloužit jen jako podklad pro mou bakalářskou práci.

Předem děkuji za Vaši laskavost a čas věnovaný tomuto dotazníku.

Pavla Nevjelíková

1. **Váš věk:** a, do 40 let   b, 41-65 let   c, 66 a více let

2. **Jste:**   a, muž   b, žena

3. **Jak daleko (blízko) bydlíte od svých rodičů?**

1. společná domácnost
2. samostatná domácnost ve dvougeneračním domě
3. bydlíme odděleně v jednom městě/ vesnici
4. bydlíme každý v jiném městě/ vesnici
5. nemám rodiče

4. **Jak často se vidíte se svými rodiči?**

1. každý den
2. několikrát do týdne, uveďte počet .....
3. několikrát do měsíce, uveďte počet .....
4. několikrát do roka, uveďte počet .....
5. nestýkáme se vůbec
6. nemám rodiče

5. **Žijí ještě oba Vaši rodiče? (prosím i o zakroužkování podotázky)**

1. ano, žijí oba a jsou: **a**, soběstační **b**, částečně soběstační **c**, nesoběstační
2. žije jen matka a je: **a**, soběstačná **b**, částečně soběstačná **c**, nesoběstačná
3. žije jen otec a je: **a**, soběstačný **b**, částečně soběstačný **c**, nesoběstačný
4. nežijí

6. V případě, že jsou Vaši rodiče (nebo jeden z nich) částečně nebo úplně nesoběstační, jak je zajištěna jejich péče?

1. starají se jeden o druhého navzájem
2. péči zajišťuje výhradně rodina, příbuzní
3. péči zajišťuje rodina s pomocí terénních sociálních služeb
4. péči zajišťuje stát, obec (pobyt v ústavu, domovy pro seniory apod.)

7. Péči o seniora považujete:

1. za rodinnou, za příspěví sociální síťe služeb
2. výhradně za rodinnou
3. výhradně státní (v domovech, v ústavech pro seniory)
4. nevím

8. Kolik máte dětí? .....

9. Jak často se vidíte se svými dětmi?

1. každý den
2. několikrát do týdne, uveďte počet .....
3. několikrát do měsíce, uveďte počet .....
4. několikrát do roka, uveďte počet .....
5. nevidáme se vůbec

10. Kolik máte vnoučat? .....

11. Jak často se vidíte se svými vnoučaty?

1. každý den
2. několikrát do týdne, uveďte počet .....
3. několikrát do měsíce, uveďte počet .....
4. několikrát do roka, uveďte počet .....
5. nevidáme se vůbec
6. nemám vnoučata

12. Myslíte si, že máte (měli jste) dobré rodinné vztahy se svými rodiči? Ohodnot'te známkou 1-5, jako ve škole, kdy 1 je výborný, až 5 nedostatečný.

1 2 3 4 5

13. Myslíte si, že máte dobré rodinné vztahy se svými dětmi? Ohodnot'te známkou 1-5, jako ve škole, kdy 1 je výborný, až 5 nedostatečný.

1 2 3 4 5

**14. Mluvili nebo nějak jinak Vám zasahovali rodiče do výchovy Vašich dětí?
Vměšovali se Vám do výchovy?**

1. ano, často
2. ano, občas
3. ne
4. dělají to stále

15. Mluvíte nebo zasahujete Vy svým dětem do výchovy jejich dětí?

1. ano, často
2. ano, občas
3. ne
4. nemají děti

16. Považujete za samozřejmost a svou povinnost pomoci svým rodičům, až zestárnou nebo onemocní a nebudou se o sebe sami moci postarat?

- a) ano   b) ne   c) nevím

17. Očekáváte také Vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?

- a) ano   b) ne   c) nevím

18. V případě potřeby, byste chtěl/a, aby se o Vás staral/a:

1. dcera
2. syn
3. snacha
4. jiný příbuzný, uveďte kdo: .....
5. cizí člověk
6. zaměstnanci v rámci ústavní péče

Ještě jednou děkuji za Váš čas a trpělivost Nevjelíková Pavla

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK – PŘEDVÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Dotazník - mezigenerační vztahy a solidarita v rodině

Vážený pane, vážená paní,

dovoľte mi, abych Vás požádala o vyplnění tohoto krátkého dotazníku. Dotazník je zaměřený na zjištění kvality mezigeneračních vztahů a solidarity v rodinách. Pokud se rozhodnete na některou otázku neodpovědět nebo se Vás netýká, prosím, neodpovídejte.

Tento dotazník je naprosto anonymní a žádná informace nebude zneužita, bude sloužit jen jako podklad pro mou bakalářskou práci.

Předem děkuji za Vaši laskavost a čas věnovaný tomuto dotazníku.

Pavla Nevjelíková

Váš věk: 1. do 40 let   2. 41-65   3. 66 a více

Jste: 1. muž   2. žena

Jak daleko (blízko) bydlíte od svých rodičů?

6. společná domácnost
7. samostatná domácnost ve dvougeneračním domě
8. bydlíme odděleně v jednom městě
9. bydlíme každý v jiném městě
10. nemám rodiče

Jak často se vidíte se svými rodiči?

7. každý den
8. několikrát do týdne
9. několikrát do měsíce
10. několikrát do roka
11. nestýkáme se vůbec
12. nemám rodiče

Žijí ještě oba Vaši rodiče?

5. ano, žijí oba
6. žije jen matka
7. žije jen otec
8. nežijí

Pokud ano, jsou:

1. plně nezávislí
2. částečně nezávislí
3. plně závislí

V případě, že jsou Vaši rodiče (nebo jeden z nich) částečně nebo úplně nesoběstační, jak je zajištěna jejich péče?

5. starají se jeden o druhého navzájem
6. péči zajišťuje výhradně rodina, příbuzní
7. péči zajišťuje rodina s pomocí terénních sociálních služeb
8. péči zajišťuje stát, obec (umístění do ústavu, domova pro seniory apod.)

Péči o seniora považujete za:

5. výhradně za rodinnou
6. výhradně státní (domovy, ústavy)
7. za rodinnou, za přispění sociální sítě služeb
8. nevím

Kolik máte dětí? .....

Jak často se vidíte se svými dětmi?

6. každý den
7. několikrát do týdne
8. několikrát do měsíce
9. několikrát do roka
10. nevídáme se vůbec

Jak často se vidíte se svými vnoučaty?

7. každý den
8. několikrát do týdne
9. několikrát do měsíce
10. několikrát do roka
11. nevídáme se vůbec

Myslíte si, že máte (měli jste) dobré rodinné vztahy se svými rodiči? Ohodnoťte známkou 1-5, jako ve škole, kdy 1 je výborný, až 5 nedostatečný.

1 2 3 4 5

Myslíte si, že máte dobré rodinné vztahy se svými dětmi? Ohodnoťte známkou 1-5, jako ve škole, kdy 1 je výborný, až 5 nedostatečný.

1 2 3 4 5

Mluvili nebo nějak jinak Vám zasahovali rodiče do výchovy Vašich dětí? Vměšovali se Vám do výchovy?

5. ano, často
6. ano, občas
7. ne
8. dělají to stále

Mluvíte nebo zasahujete Vy svým dětem do výchovy jejich dětí?

5. ano, často
6. ano, občas
7. ne
8. nemají děti

Považujete za samozřejmost a svou povinnost pomoci svým rodičům, až zestárnou nebo onemocní a nebudou se o sebe sami moci postarat?

1. ano
2. ne
3. nevím

Očekáváte také Vy pomoc od svých dětí, až zestárnete?

1. ano
2. ne
3. nevím

V případě potřeby, byste chtěl/a, aby se o Vás staral/a:

7. dcera
8. syn
9. snacha
10. jiný příbuzný, který .....
11. cizí člověk/ případně ústavní péče

Ještě jednou děkuji za Váš čas a trpělivost

PŘÍLOHA P III: CHARAKTERISTIKA RESPONDENTEK ROZHOVORŮ

Respondentka č. 1: Paní H.

Paní H. má 58 let, bydlí se svým manželem v malé vesnici nedaleko Vizovic. Ve společné domácnosti s nimi žije syn, který navštěvuje střední školu ve Vsetíně. Paní H. má ještě dvě dospělé dcery. Jedna bydlí v sousedství se svým manželem a je na mateřské dovolené s dvouletou dcerou. Druhá dcera paní H. žije v Německu a domů nejezdí. Téma nejstarší dcery je v rodině paní H. velmi citlivým tématem. Otec s dcerou se rozešli ve zlém a o dceři se v rodině takřka nemluví.

Před rokem a půl do své domácnosti přijali matku paní H., které je nyní 85 let a po nehodě ve své domácnosti, zůstala nepohyblivá. Matka respondentky bydlela sama v domečku ve Valašských Kloboukách, kde se paní H. narodila a do nehody byla soběstačná. Paní H. ji dvakrát do týdne navštěvovala. Nyní je matka respondentky upoutána na lůžko a osobní věci si obstarává velmi obtížně a jen s dopomocí. Není to první osoba, kterou paní H. se svou rodinou přijala do péče. Před pěti lety tato rodina pochovala otce manžela paní H., o kterého paní H. pečovala až do konce.

Paní H. pracuje na dvě směny, manžel je momentálně již druhý měsíc na nemocenské. Jinak také on pracuje ve dvousměnném provozu. Paní H. nemá žádné jiné sourozence. Je vyučena v oboru kuchař číšník, bez maturity.

Respondentka č. 2: Paní J.

Paní J. má 45 let, bydlí se svým manželem a dvěma dětmi ve věku 25 a 19 let ve dvougeneračním domě spolu se svým ovdovělým otcem, 76 let. Dům postavil otec paní J. v 80 tých letech minulého století, kdy byl tento způsob bydlení velmi oblíbený. Manželé obývají první patro domu a otec má svou domácnost v přízemí. Senior je samostatný, potřebuje jen pomoc s úklidem domácnosti, uklidit, oprat a uvařit. Občas také asistenci při koupání.

Paní má středoškolské vzdělání s maturitou a je zaměstnána na městském úřadě ve Vizovicích, manžel pracuje v třísměnném provozu a dojíždí do zaměstnání do Otrokovic.

Děti studují a domů přijíždějí jen na víkendy. Paní J. má sestru, která bydlí v Brně a svého otce pravidelně se svou rodinou navštěvuje, minimálně 1x za čtvrt roku.

Respondentka č. 3: Paní R.

Paní R. je 48 let a bydlí se svým manželem v rodinném domě ve Vizovicích. Paní R. se nyní již snaží jezdit za svými rodiči každý den, alespoň na návštěvu. Někdy ovšem, z nedostatku času, musí návštěvu vynechat. Rodiče paní R. bydlí také v rodinném domě na druhém konci Vizovic. Snaží se být soběstační a pečovat jeden o druhého navzájem. Paní R. jim pravidelně obstarává nákupy, vozí je k lékaři, ke kadeřníkovi a občas také do kostela.

Paní R. má dvě dospělé dcery, které bydlí již samostatně také ve Vizovicích. Starší dcera je svobodná. Mladší dcera je vdaná a má ročního chlapečka. Se svými prarodiči se ale obě dcery paní R. vídávají minimálně. Bratr paní R. bydlí v 50 km vzdálené vesnici, ale rodiče se svou rodinou navštěvuje pravidelně. Také se snaží pomoci rodičům s drobnými opravami domu. Manžel paní R. je podnikatel.

Paní R. má středoškolské vzdělání s maturitou a pracuje jako vychovatelka ve školní družině ve Vizovicích.

Respondentka č. 4: Paní M.

Paní M. má 62 let a je již v důchodu. Když matka před mnoha lety ovdověla, nabídla jí paní M., aby u ní bydlela. Spolu poté vedly domácnost a vychovávaly dva syny paní M., která už byla rozvedená.

V době, kdy matka paní M. již vyžadovala celodenní péči, paní M. opustila zaměstnání a cele se věnovala péči o matku. Byť měla paní M. dostatek informací o možnostech pomoci pečujícím rodinám, vždy se snažila veškerou péči obstarat sama.

Paní M. je vyučena jako prodavačka, v posledním zaměstnání pracovala jako pečovatelka ve společnosti Dotek o.p.s., kam, po smrti matky, opět nastoupila, jako pracující důchodce.

Na matku vzpomíná paní M. jen v dobrém, nepřipouští žádné špatné situace, a pokud by měla možnost, celou péči by prožila ještě jednou.

